

Berghof
Research Center
Forschungszentrum
for Constructive
für konstruktive
Conflict Management
Konfliktbearbeitung

Oliver Wolleh

Κύπρος:

Κοινωνική Επαναπροσέγγιση μεταξύ
υπονοούμενης αναγνώρισης και καταστολής

Kıbrıs:

Dolaylı tanınma ve baskı etkenlerinin etkisi altında yeniden
toplumsal yakınlaşma

Αυτό το άρθρο δημοσιεύτηκε στη γερμανόφωνη σειρά „Südosteuropa Mitteilungen“ 02, 2002, σσ. 82 - 99.

Bu makale almanca yayınlanan 'Südosteuropa Mitteilungen' dergisinin 02, 2002, S. 82 - 99 sayısında yayınlanmıştır.

Berghof Occasional Paper No. 21
June 2002
© Berghof Research Center for Constructive Conflict Management

Contact Address:
Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
Altensteinstraße 48a

D-14195 Berlin

Via Internet:
<http://www.berghof-center.org/>

ISSN 1432-4016

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Εισαγωγή.....	3
Επαναπροσέγγιση στο Νότο και το Βορρά	4
Κοινωνικοί παράγοντες και επαναπροσέγγιση	6
Η δύσκολη συνάντηση.....	10
Δικονοτικές Πρωτοβουλίες.....	14
Περίληψη και Προοπτικές	21

İçindekiler

Özet	25
Giris	25
Kuzey ve Güney’de yeniden yakınlaşma	26
Toplumsal aktörler ve yeniden yakınlaşma	28
Dolaylı tanınma şekilleri arasındaki ilişkiler	30
Zor buluşma	31
İki toplumlu girişimler.....	34
Özet ve geleceğe bakış.....	40
Πληροφορίες για το συγγραφέα.....	43
Υazarla ilgili bilgiler.....	43
Berghof Research Center for Constructive Conflict Management.....	44

Περίληψη

Το άρθρο δίνει μια γενική άποψη για τις σημαντικότερες δικονομικές πρωτοβουλίες στην Κύπρο και αναλύει τους ανασταλτικούς παράγοντες που αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν αυτά τα προγράμματα. Θα δειχθεί, ότι τόσο το αμφισβητήσιμο και εκκρεμές θέμα αναγνώρισης, όσο και η καταστολή εμποδίζουν μια σύνθετη κοινωνική διαδικασία προσέγγισης. Οι μέχρι τώρα δικονομικές δραστηριότητες στην Κύπρο περιορίζονται έτσι στο χαρακτήρα τους (ανεπισημότητα) και αναφορικά με τους χώρους συνάντησης (νεκρή ζώνη ή εξωτερικό). Με την εισαγωγή της έννοιας της “υπονοούμενης αναγνώρισης” παρατίθεται πώς το θέμα αναγνώρισης στο επίπεδο διαπραγματεύσεων επιδρά άμεσα στο επίπεδο κοινωνικής οικοδόμησης ειρήνης και περιορίζει το χαρακτήρα και την έκταση όλων των κοινωνικών προσπαθειών επαναπροσέγγισης. Προς το τέλος του άρθρου, ο συγγραφέας προτείνει πολιτικά μέτρα για την κατάλυση των δομικών εμποδίων και την τοποθέτηση επαναπροσέγγισης σε νέα βάση στο μέλλον.

Εισαγωγή

Η απόφαση της συνόδου κορυφής της Ε.Ε. στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο 1999 να αναγνωρίσει την Τουρκία ως υποψήφια χώρα, διαφοροποίησε αισθητά τη δομή του κυπριακού προβλήματος. Το κυπριακό έγινε ευρωπαϊκό πρόβλημα όσο ποτέ άλλοτε, αφού τρεις άμεσα εμπλεκόμενοι κρατικοί παράγοντες επικαλούνται το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο και σύστημα αξιών. Η Τουρκία αντιμετωπίζει, τόσο πολιτικά όσο και νομικά, αυξανόμενες αξιώσεις για λύση του προβλήματος στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικαίου, τις οποίες δεν μπορεί να αγνοεί.

Το 2004 ή το 2005 η Κυπριακή Δημοκρατία θα γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), στα πλαίσια της επόμενης διεύρυνσης. Μια και η (ελληνοκυπριακή) κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας διαθέτει το διεθνώς αναγνωρισμένο και αποκλειστικό δικαίωμα εκπροσώπησης, *de jure* μέλος της Ε.Ε. θα γίνει και το βόρειο τμήμα της νήσου. Το ερώτημα όμως, αν θα γίνει μέλος και στην πραγματικότητα, παραμένει αναπάντητο. Με την επανέναρξη

των διακοινοτικών συνομιλιών τον Ιανουάριο 2002 τρέφονται ελπίδες, πως η διαδικασία ένταξης στην Ε.Ε. και οι προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών θα αλληλοεπηρεαστούν θετικά. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία έχει εγκαταλείψει το αίτημα των τελευταίων χρόνων για αναγνώριση του Βορρά ως ανεξάρτητου κράτους σαν προϋπόθεση για να επιστρέψει στο τραπέζι των διακοινοτικών συνομιλιών. Ο χρόνος θα δείξει κατά πόσο οι συνομιλίες θα επιφέρουν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Το γεγονός ότι οι διαπραγματευτές συναντιούνται προσωπικά και σε τακτικά διαστήματα, αφήνει να νοηθεί μια κάποια σοβαρότητα των μερών και δίνει την εντύπωση ότι υπάρχουν πιθανότητες επιτυχίας. Με αυτά τα δεδομένα αξίζει να εξεταστούν δυνατότητες βελτίωσης της κοινωνικής προσέγγισης μεταξύ των ανθρώπων στη Βόρεια και τη Νότια Κύπρο.

Το άρθρο αυτό κάνει μια επισκόπηση ορισμένων των κυριότερων δικοινοτικών πρωτοβουλιών και αναλύει παρεμποδιστικούς παράγοντες που αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν αυτά τα προγράμματα.¹ Θα δειχθεί ότι τόσο το αμφισβητήσιμο και εκκρεμές θέμα αναγνώρισης, όσο και η καταστολή εμποδίζουν την ανάπτυξη μιας σύνθετης κοινωνικής επαναπροσεγγιστικής διαδικασίας. Στη συνέχεια θα αναλυθεί ένα σενάριο, το οποίο ο συγγραφέας θεωρεί πιθανό, εάν τα εμπόδια εξακολουθήσουν να υφίστανται αναλλοίωτα. Θα συζητηθούν επίσης διάφορες προτάσεις και τρόποι να ξεπεραστούν τα εμπόδια σε πολιτικό επίπεδο.

Επαναπροσέγγιση στο Νότο και το Βορρά

Ο όρος επαναπροσέγγιση χρησιμοποιείται στον ενδοκυπριακό διάλογο σχετικά με τη διαμόρφωση της σχέσης προς στην άλλη κοινότητα. Παρόλο που ο όρος αυτός χρησιμοποιείται συχνά, χαρακτηρίζεται από μια σχετική ανακρίβεια και ασάφεια. Εξάλλου, η επαναπροσέγγιση αντιλαμβάνεται συνήθως διαφορετικά στο Βορρά και στο Νότο, γεγονός που καθιστά δύσκολη τη

---

¹ Αυτό το άρθρο ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο 2002 και βασίζεται μεταξύ άλλων στα πορίσματα της διδακτορικής τριβής του συγγραφέα με θέμα τις δικοινοτικές δραστηριότητες στην Κύπρο. Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση βλέπε: *Wolleh, Oliver, Die Teilung überwinden: Eine Fallstudie zur Friedensbildung in Zypern, Münster, Hamburg, London, 2002.* (Υπερνίκηση του Διαχωρισμού: Μια Μελέτη της Οικοδόμησης Ειρήνης στην Κύπρο). Σε αυτό το σημείο δε θα γίνει σύνοψη της ιστορικής εξέλιξης του κυπριακού προβλήματος.

σαφή διαφοροποίηση μεταξύ των υποστηρικτών και των εχθρών της επαναπροσέγγισης στις δύο κοινωνίες. Στην Κύπρο, όπως και σε άλλα μέρη με εθνοπολιτικές διενέξεις, η πολιτική υποστήριξη ή απόρριψη συγκεκριμένων μέτρων επαναπροσέγγισης από πολιτικά κόμματα ή από πρόσωπα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ακριβείς λεπτομέρειες της μορφής του συγκεκριμένου μέτρου επαναπροσέγγισης.

Η ελληνοκυπριακή κοινωνία αντιλαμβάνεται την “επαναπροσέγγιση” σαν την προσέγγιση με την τουρκική κοινότητα του νησιού και τη σύναψη σχέσεων με αυτή. Στο προσκήνιο βρίσκονται κυρίως οι προσωπικές επαφές μεταξύ ανθρώπων. Η ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων μεταξύ του Νότου και του Βορρά και η άρση του οικονομικού εμπάργκο έναντι του Βορρά δεν αποτελούν συνήθως αντικείμενο της συζήτησης επί του θέματος της επαναπροσέγγισης.

Χαρακτηριστικό για την παράταξη των πολέμιων της επαναπροσέγγισης στο Νότο είναι η σχεδόν αποκλειστική αντίληψη και παρουσίαση του κυπριακού προβλήματος σαν αποτέλεσμα της τουρκικής στρατιωτικής κατοχής. Ενδογενείς, δικαιοτικές και διακοινοτικές αιτίες συγκρούσεως ή δεν αποτελούν θέμα συζήτησης ή απορρίπτονται εξ’ ολοκλήρου. Η διένεξη παρουσιάζεται κατά κανόνα σαν παραβίαση του διεθνές δικαίου από την Τουρκία. Η προς τα έξω αρνούμενη δικαιοτική διένεξη, η οποία εκφράζεται με τη θέση της “αρμονικής συνύπαρξης των εθνικών κοινοτήτων” καθιστά περιττή την προσέγγιση και τη συμφιλίωση. Κατά την άποψη των εχθρών της επαναπροσέγγισης, αυτή θέτει σε κίνδυνο τον αντικατοχικό τους αγώνα εναντίων της κατοχικής δύναμης Τουρκίας. Οι δικαιοτικές συναντήσεις και ο δικαιοτικός διάλογος υποσκάπτουν από τη μια την αντίληψη της πρώην ειρηνικής συνύπαρξης και από την άλλη υπάρχουν φόβοι και ανησυχίες ότι οι δικαιοτικές επαφές θα μπορούσαν να αποτελέσουν έμμεση αναγνώριση της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου”. Αυτή την ανησυχία μοιράζεται επίσης και μερίδα των υποστηρικτών της επαναπροσέγγισης, έτσι ώστε να μπορούμε να πούμε ότι στην ελληνοκυπριακή κοινότητα υπάρχει γενική συναίνεση σε αυτό το σημείο, η οποία μπορεί να γίνει αποδεκτή τόσο από μαχητικούς αντιεπαναπροσεγγιστές, όσο και από ενεργά αναμειγμένους υποστηρικτές της επαναπροσέγγισης.

Στην τουρκοκυπριακή κοινότητα η έννοια της επαναπροσέγγισης (*yenideny akinlasma*) περιλαμβάνει συνήθως τις συναντήσεις και τη συνεργασία μεταξύ Βορρά και Νότου ως ισότιμων εταίρων. Γενικεύοντας, μπορούμε να πούμε ότι μόνο μια μικρή πολιτική μειονότητα απαιτεί την απόλυτη μη-επαφή με την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Χαρακτηριστικό για την παράταξη των εχθρών της επαναπροσέγγισης στο Βορρά, είναι η βαρύτητα να δίνεται στις ενδογενείς αιτίες της διένεξης. Η διένεξη παρουσιάζεται πρωτίστως σαν διακοινοτική διαμάχη. Ο τωρινός διαχωρισμός των κοινοτήτων δικαιολογείται με την απειλή που αισθάνεται η τουρκοκυπριακή μειονότητα από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία και εκφράζεται συνήθως με πολύ αρνητική

στάση απέναντι στην ελληνοκυπριακή εθνική ομάδα και μια προπαγανδιστικά χρησιμοποιούμενη συστηματική ανάμνηση των ελληνοκυπριακών φρικαλεοτήτων της δεκαετίας του '60. Η παράταξη των εχθρών της επαναπροσέγγισης υποστηρίζει συχνά τη θέση ότι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί και συνεπώς δεν πρέπει να συναντιούνται. Η εξήγηση που δίνεται είναι η δυνατότητα αναβίωσης των φρικαλεοτήτων, μια και οι κοινότητες είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους. Αυτό παρουσιάζεται και σαν η βάση νομιμοποίησης του βίαιου αποκλεισμού των Ελληνοκυπρίων από το Βορρά και της στρατιωτικής παρουσίας της Τουρκίας, όπως και της δικαιολόγησης της ύπαρξης της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου. Για τις ομάδες αυτές, το στάτους κβο και ο αυστηρός διαχωρισμός των κοινοτήτων αποτελεί τη λύση του κυπριακού προβλήματος. Οι πιο ριζοσπαστικοί κύκλοι της παράταξης αυτής δεν αποδέχονται τις επαφές με την ελληνοκυπριακή κοινότητα ακόμα και μετά την επιδιωκόμενη αναγνώριση της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου. Λιγότερο ριζοσπαστικοί εχθροί της επαναπροσέγγισης τουναντίων είναι διατεθειμένοι, μετά την αναγνώριση της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου, να καθιερώσουν διακρατικές σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών.

Κοινωνικοί παράγοντες και επαναπροσέγγιση

Η αμοιβαία μη-αναγνώριση των κρατικών παραγόντων περιορίζει σημαντικά τις Μη Κρατικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) τόσο στο Βορρά όσο και στο Νότο, αναφορικά με τις δυνατότητες δράσης για προγράμματα πέραν των ορίων μιας κοινότητας. Για μια λεπτομερή ανάλυση των εμποδίων που προέρχονται από το θέμα αναγνώρισης, είναι αναγκαία η παρουσίαση της “έννοιας της υπονοούμενης αναγνώρισης”. Η αποφυγή συνεργασίας σε κοινωνικό επίπεδο εξαρτάται από αυτή την έννοια και όπου δεν επιδρά, γίνεται χρήση κατασταλτικών μέτρων για να εμποδιστούν οι συνεργασίες. Η υπονοούμενη αναγνώριση και η καταστολή αλληλεπιδρούν και δημιουργούν ένα δίκτυο εμποδίων για τους ενδοκυπριακούς παράγοντες, το οποίο δύσκολα μπορεί να ξεπεραστεί, ιδιαίτερα από παράγοντες χωρίς ισχυρή πολιτική επιρροή. Ως εκ τούτου οι συνεργασίες

εξαρτώνται από την υποστήριξη πολιτικά ισχυρών (συνήθως ξένων) παραγόντων² ή από την αλλαγή των πολιτικών συνθηκών, κάτι που υποστηρίζει και αυτό το άρθρο.

Η έννοια της υπονοούμενης αναγνώρισης υφίσταται τόσο στην ελληνοκυπριακή όσο και στην τουρκοκυπριακή πλευρά και εκφράζεται σε δύο μορφές σε κάθε κοινότητα: την *απαίτηση* και την *αποφυγή της υπονοούμενης αναγνώρισης*. Κατά την αποφυγή της υπονοούμενης αναγνώρισης ένα πρόσωπο ή μια οργάνωση λαμβάνει μέτρα ώστε κατά τις αλληλεπιδράσεις και τις συναντήσεις με ανθρώπους και ιδρύματα της εκάστοτε “άλλης πλευράς” να μην αναγνωρισθεί έμμεσα η άλλη κρατική οντότητα. Η αποφυγή της έμμεσης αναγνώρισης της αντίθετης πλευράς αποτρέπει πιθανές βλάβες για τις πολιτικές φιλοδοξίες της κοινωνίας στην οποία βρίσκεται αυτό το άτομο ή η οργάνωση. Κατά την απαίτηση της υπονοούμενης αναγνώρισης ζητείται ενεργά η άμεση επιβεβαίωση της κρατικής οντότητας της μιας πλευράς από την απέναντι πλευρά της άλλης κοινότητας. Το εκάστοτε κράτος δηλ., ή η αντίληψη που έχει κάποιος για το κράτος, πρέπει να επιβεβαιωθεί έμμεσα μέσω των δικοινοτικών ανταλλαγών / συναντήσεων.³

Μια συνεργασία π.χ. μεταξύ μαθητών και δασκάλων / καθηγητών δύο σχολείων είναι σχεδόν αδύνατη μια και τα δύο ιδρύματα ενεργούν σύμφωνα με τους νόμους των κρατών “τους” και δέχονται χρήματα από την εκάστοτε κυβέρνησή “τους”. Ο Ελληνοκύπριος διευθυντής του σχολείου φοβάται πως “επίσημες” επαφές θα νομιμοποιούσαν έμμεσα την ύπαρξη της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ). Ως εκ τούτου δεν είναι διατεθειμένος να λάβει μέρος παρά μόνο σε ανεπίσημες επαφές. Η επιμονή του Τουρκοκύπριου διευθυντή να προσφωνηθεί με τον επίσημο τίτλο του κατά τη συνάντηση, θα υπονοούσε μια συμβολική αναγνώριση του σχολείου του και του κράτους “του”. Συνεπώς σε αυτή την περίπτωση ο Ελληνοκύπριος συνάδελφός του θα αρνηθεί την προσφορά συνεργασίας. Η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση του νότιου μέρους, σαν διεθνώς αναγνωρισμένη, διαθέτει αξίωση κυριαρχίας για ολόκληρο το νησί. Γι’ αυτό οι Ελληνοκύπριοι αρνούνται να λάβουν μέρος σε προγράμματα τα οποία επιβεβαιώνουν – έστω και έμμεσα ή συμβολικά – την κρατική οντότητα της ΤΔΒΚ.

Το μέλημα για αποφυγή μιας υπονοούμενης αναγνώρισης υφίσταται και στην τουρκοκυπριακή πλευρά, μόνο που έχει άλλη μορφή, μια και σ’ αυτή την περίπτωση η βασική ύπαρξη ενός ελληνοκυπριακού κράτους δεν αμφισβητείται. Ο Τουρκοκύπριος διευθυντής του σχολείου

² Για το ρόλο και τις ιδιότητες ξένων παραγόντων, βλέπε *Wolleh*, κεφάλαιο 10 “Bikommunale Begegnung und die Rolle der ausländischen Akteure”, 2002, σσ. 298 – 324. (“Δικοινοτικές συναντήσεις και ο ρόλος των ξένων παραγόντων”).

³ *Wolleh*, κεφάλαιο 8.3.1. “Konzeptbildung: Implizite Anerkennung”, 2002, σσ. 254 - 260. (“Δημιουργία της Έννοιας Υπονοούμενη Αναγνώριση”). *Wolleh, Oliver, Gesellschaftliche Vertrauensbildung: Über die schwierige Anerkennung in Zypern, Gewaltfreie Aktion, Heft 115/116, 30. Jahrg., 1. + 2. Quartal 1998.* (Κοινωνική οικοδόμηση εμπιστοσύνης: Η δύσκολη αναγνώριση στην Κύπρο).

θα παραλείπει κατά κανόνα κάθε πράξη που θα επιβεβαίωνε έμμεσα την ύπαρξη της Κυπριακής Δημοκρατίας με την αξίωσή της για κυριαρχία σε ολόκληρο το νησί. Δε θα δεχόταν για παράδειγμα ο ίδιος να προσφωνείται ανεπίσημα με το όνομά του και ο Ελληνοκύπριος συνάδελφός του να προσφωνείται με τον τίτλο του σαν διευθυντής κάποιου κρατικού σχολείου. Οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να είναι ανοικτοί τόσο σε ανεπίσημες συναντήσεις όσο και σε επίσημους τύπους συνεργασίας. Σημασία για τους Τουρκοκύπριους έχει οι δύο πλευρές να ενεργούν σαν ισότιμοι εταίροι.⁴

Μια και οι επίσημα διαδιδόμενες αντιλήψεις της κυριαρχίας στο Βορρά και στο Νότο (κυριαρχία σε ολόκληρο το νησί *κατά* μοιρασμένης κυριαρχίας) είναι ασύμβατες, οι αλληλεπιδράσεις αποκλείονται, όταν ένας και μόνο εμπλεκόμενος επιμένει στην έμμεση επιβεβαίωση της δικής του αντίληψης της έννοιας της κυριαρχίας. Αντιθέτως, η σχέση μεταξύ προσώπων και κοινωνικών παραγόντων είναι συμβατή, όταν και οι δύο πλευρές απλώς αποφεύγουν την έμμεση επιβεβαίωση της θέσης της άλλης πλευράς. Στην περίπτωση των δύο διευθυντών σχολείων, η συνάντηση θα κηρυχθεί ανεπίσημη και οι δύο διευθυντές συνειδητά δε θα αλληλοπροσφωνούνται με τους τίτλους τους. Με την ίδια λογική, κατά τις συναντήσεις μαθητών, οι μαθητές δε θα συναντηθούν με την επίσημη ιδιότητά τους σαν μαθητές ενός συγκεκριμένου σχολείου, αλλά απλώς σαν “νέοι”. Αυτή η στρατηγική ακολουθήθηκε και από τους δύο δημάρχους της Βόρειας και της Νότιας Λευκωσίας, κατά την ανάπτυξη της συνεργασίας των δύο μερών της πόλης στα πλαίσια του *Master Plan Λευκωσίας* (Ενιαίο ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας)⁵. Ο ακόλουθος πίνακας παρουσιάζει το συσχετισμό απαίτησης και αποφυγής της υπονοούμενης αναγνώρισης.

---

⁴ Για περισσότερα παραδείγματα όσον αφορά στην υπονοούμενη αναγνώριση και στη σημασία του θέματος της αναγνώρισης για τις δικαιοδικές επαφές βλέπε *Constantinou, Costas M. και Papadakis, Yiannis, The Cypriot State(s) in situ: Cross-ethnic Contacts and the Discourse of Recognition, Global Society, Vol. 15, No, 2, 2001 σσ. 125 – 148.*

⁵ *UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees (ed.), The Nicosia Sewerage Project: A Plan For Nicosia A Strategy For The World, Nicosia, 1995. Επίσης Demetriades, Lellos, The Nicosia Master Plan, Journal of Mediterranean Studies, Vol. 8, No. 2, 1998.*

Συσχετισμός των μορφών υπονοούμενης αναγνώρισης		
	Στάση μιας τ/κ ΜΚΟ “Απαίτηση υπονοούμενης αναγνώρισης”	Στάση μιας τ/κ ΜΚΟ “Αποφυγή υπονοούμενης αναγνώρισης”
Στάση μιας ε/κ ΜΚΟ “Απαίτηση υπονοούμενης αναγνώρισης”	ασύμβατη, αλληλεπιδράσεις δεν είναι δυνατές	ασύμβατη, αλληλεπιδράσεις δεν είναι δυνατές
Στάση μιας ε/κ ΜΚΟ “Αποφυγή υπονοούμενης αναγνώρισης”	ασύμβατη, αλληλεπιδράσεις δεν είναι δυνατές	συμβατή, αλληλεπιδράσεις είναι δυνατές

Η απαίτηση και αποφυγή υπονοούμενης αναγνώρισης έχουν σαν συνέπεια οι δικαιοτικές συναντήσεις και η δικαιοτική συνεργασία είτε να μη γίνουν καθόλου, είτε, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις δικαιοτικών δραστηριοτήτων, να πρόκειται για “ανεπίσημες” συναντήσεις μεταξύ προσώπων (παραδείγματος χάρη ομάδες διαλόγου, συζητήσεις, πολιτιστικές και μουσικές εκδηλώσεις) οι οποίες γίνονται στη νεκρή ζώνη ή στο εξωτερικό. Οι δικαιοτικές δραστηριότητες περιορίζονται δηλαδή αναφορικά με τη *μορφή* τους (ανεπισημότητα) και, όπως θα δούμε αργότερα, και αναφορικά με τους *χώρους* συνάντησης (νεκρή ζώνη ή εξωτερικό). Το εκκρεμές θέμα της αναγνώρισης στο επίπεδο των διαπραγματεύσεων επηρεάζει έμμεσα το επίπεδο κοινωνικής οικοδόμησης της ειρήνης (peace building) και περιορίζει όλες τις προσπάθειες της κοινωνίας για επαναπροσέγγιση τόσο σχετικά με τη μορφή όσο και με την κλίμακα.

Η μη-απαίτηση χρήσης επίσημων τίτλων και οι ενέργειες στα πλαίσια της αποφυγής υπονοούμενης αναγνώρισης καθιστούν δυνατές τις δικαιοτικές δραστηριότητες στην Κύπρο. Συγχρόνως, ένας ακτιβίστας, ο οποίος κατά τις δικαιοτικές συναντήσεις δεν επιμένει στην έμμεση επιβεβαίωση της επικρατούσας αντίληψης κυριαρχίας στην κοινωνία στην οποία ζει, αποστασιοποιείται από τον εθνικιστικό λόγο στο Νότο και στο Βορρά, ο οποίος απαιτεί την επιμονή στην επιβεβαίωση της κρατικής οντότητας της πλευράς του. Για τη λήψη πρωτοβουλιών δικαιοτικών συναντήσεων και συνεργασίας, δεν αρκεί να βρει κανείς ανθρώπους οι οποίοι βασικά είναι διατεθειμένοι να συμμετάσχουν σε ανεπίσημες συναντήσεις. Το ερώτημα είναι πρωτίστως, αν αυτοί οι παράγοντες (άτομα, οργανώσεις) διαθέτουν την πολιτική ισχύ ή χείρ της πολιτικής προστασίας τρίτων (π.χ. ξένων πρεσβειών με ισχυρή επιρροή), ούτως ώστε να είναι σε θέση να εφαρμόσουν αυτή τη στάση και στην πράξη. Κάτω από τις μέχρι στιγμής επικρατούσες πολιτικές συνθήκες στο Βορρά, ένας Τουρκοκύπριος διευθυντής σχολείου, θα έθετε τη θέση του σε άμεσο κίνδυνο, αν προσπαθούσε, ενάντια στη θέληση της κυβερνήσεώς του, να λάβει μέρος σε ένα πρόγραμμα χωρίς να επιμένει στην επίσημη ιδιότητά του σαν

διευθυντής ενός κρατικού σχολείου. Παρόμοια, οι Ελληνοκύπριοι οπαδοί της επαναπροσέγγισης έβλεπαν και βλέπουν τον εαυτό τους να γίνεται θύμα ισχυρών επιθέσεων στη δημοσιότητα με την κατηγορία προδοσίας των εθνικών συμφερόντων στην τουρκική πλευρά, όταν δηλώσουν προθυμία για ανεπίσημες συναντήσεις.

Οι δύο μορφές της υπονοούμενης αναγνώρισης (απαίτηση και αποφυγή) αναφέρονται αποκλειστικά στη συμβολική βαρύτητα ενεργειών μεταξύ ανθρώπων και οργανώσεων των δύο κοινοτήτων και δεν έχουν νομική ισχύ, αφού ούτε άτομα, ακόμα κι αν αυτά είναι διευθυντές σχολείων, ούτε οργανώσεις δεν μπορούν να κάνουν νομικώς δεσμευτικές δηλώσεις για την αναγνώριση ή τη μη-αναγνώριση κρατών. Παρ' όλα αυτά, η έννοια της υπονοούμενης αναγνώρισης έχει δογματικό χαρακτήρα και στις δύο κυπριακές κοινωνίες και περιορίζει τις δυνατότητες δράσης, τόσο ατόμων όσο και οργανώσεων. Από τη μια, αυτή η έννοια έχει αφομοιωθεί από πολλούς ανθρώπους, αφού ανταποκρίνεται στις πολιτικές τους πεποιθήσεις, σαν Ελληνοκύπριοι ή Τουρκοκύπριοι να μην αποδέχονται την αντίληψη κράτους της "άλλης πλευράς". Από την άλλη, υπάρχουν άνθρωποι και στις δύο πλευρές, οι οποίοι θεωρούν τη συνεργασία και την επαναπροσέγγιση πέραν των ανεπισήμων συναντήσεων σαν σημαντικά βήματα για τη διαδικασία ειρήνης. Στην πράξη όμως, όλες οι δραστηριότητες επαναπροσέγγισης παραμένουν σε ανεπίσημο επίπεδο, αφού και οι δύο κυβερνήσεις στην Κύπρο, η καθεμιά με τα δικά της μέσα, εμποδίζουν ή αποτρέπουν μια μελετημένη και θεσμοθετημένη εξέλιξη της επαναπροσέγγισης πέραν των ιδιωτικών και ανεπίσημων συναντήσεων.

Η αλληλεπίδραση υπονοούμενης αναγνώρισης και καταστολής και πώς αυτές παρεμποδίζουν ή αποτρέπουν δικαιοδικά προγράμματα, γίνονται ιδιαίτερα σαφείς, όταν εξετάσει κανείς τους υφιστάμενους παράγοντες στην Κύπρο, που εμποδίζουν ή επιτρέπουν τις συναντήσεις ανθρώπων πρόσωπο με πρόσωπο.

Η δύσκολη συνάντηση

Η επαφή και η συνάντηση μεταξύ των μελών των αντιμαχόμενων πλευρών είναι βασική προϋπόθεση της επαναπροσέγγισης. Υπάρχουν δύο μορφές δικαιοδικών συναντήσεων στην Κύπρο. Η "αλλαγή πλευράς", κατά την οποία ένα άτομο πάει από το Νότο στο Βορρά ή από το Βορρά στο Νότο και "η συνάντηση στη μέση", όταν δηλαδή τα άτομα αφήνουν τη "δική τους"

πλευρά και η συνάντηση γίνεται σε ένα μέρος, το οποίο δε βρίσκεται στην περιοχή κυριαρχίας ούτε της μιας ούτε της άλλης πλευράς. Αυτό το μέρος μπορεί να είναι είτε η νεκρή ζώνη, η οποία ελέγχεται από τα Ηνωμένα Έθνη, είτε ένα μέρος στο εξωτερικό. Τα σημαντικότερα σημεία στη νεκρή ζώνη, στα οποία γίνονταν και εξακολουθούν να γίνονται οι περισσότερες δικαιοδικές συναντήσεις είναι το ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας, το οποίο βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Ηνωμένων Εθνών, το νέο κτίριο του ιδρύματος Φούλμπραϊτ ακριβώς δίπλα στο ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας και το χωριό Πύλα, το οποίο κατοικείται τόσο από Ελληνοκύπριους όσο και από Τουρκοκύπριους.

Οι Κύπριοι που επιθυμούν να λάβουν μέρος σε δικαιοδικές δραστηριότητες, αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά την προσπάθεια να μεταβούν στην άλλη πλευρά, τα οποία οφείλονται σε δύο παράγοντες: στην αποφυγή υπονοούμενης αναγνώρισης και στην παρεμπόδιση της ελεύθερης διακίνησης (καταστολή). Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν σε διαφορετικό βαθμό τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους.

Η προσπάθεια αποφυγής της υπονοούμενης αναγνώρισης του Βορρά, καθιστά την αλλαγή πλευράς στο τουρκοκυπριακό βόρειο μέρος πολύ προβληματική για ένα Ελληνοκύπριο. Για να μεταβεί κάποιος από το Νότο στο Βορρά, πρέπει να προβεί σε ενέργειες στο οδόφραγμα Λήδρα Πάλας⁶ μέσω των οποίων αναγνωρίζει το κατά την δική του αντίληψη μη υπαρκτό τουρκοκυπριακό κράτος, υπογράφοντας παραδείγματος χάρη στο τουρκοκυπριακό τμήμα ελέγχου του οδοφράγματος μια φόρμα εισόδου με την επιγραφή “Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου” (ΤΔΒΚ) και πληρώνοντας τέλος βίζας. Αυτό έχει σαν συνέπεια, το άτομο να αρνηθεί την αλλαγή πλευράς, όπως ακριβώς απαιτείται για την αποφυγή της υπονοούμενης αναγνώρισης, να επιστρέψει πίσω, περιορίζοντας έτσι στην πραγματικότητα ο ίδιος τον εαυτό του. Η εξήγηση που δίνεται είναι ότι στην “ίδια του την πατρίδα” δε δείχνει κανείς το διαβατήριό του και δε χρειάζεται βίζα για να διακινηθεί ελεύθερα.⁷

⁶ Το οδόφραγμα Λήδρα Πάλας βρίσκεται στο κέντρο της Λευκωσίας. Σ' αυτό το σημείο η νεκρή ζώνη δεν έχει παρά μερικά μέτρα πλάτος. Κοντά στο οδόφραγμα βρίσκεται επίσης και το προαναφερθέν ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας, το οποίο ελέγχεται από τα Η.Ε. Όταν περάσει κάποιος το ελληνοκυπριακό οδόφραγμα και μπει στη νεκρή ζώνη, θα δει σε απόσταση λίγων μέτρων στην αριστερή πλευρά το κτίριο της Επιτροπής Φούλμπραϊτ και το ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας. Σε 50 περ. μέτρα θα φτάσει στο τουρκοκυπριακό οδόφραγμα. Για περιγραφή των τοπογραφικών συνθηκών στο οδόφραγμα Λήδρα Πάλας και τη σημασία τους για τις δικαιοδικές συναντήσεις βλ. *Wolleh*, κεφάλαιο 9.3 “Der Seitenwechsel am Checkpoint Ledra Palace”, 2002, σσ. 272 – 282. (“Η αλλαγή πλευράς στο οδόφραγμα Λήδρα Πάλας”).

⁷ Το τέλος βίζας που αναφέρεται εδώ καταργήθηκε το 1999 από τον τότε Τουρκοκύπριο υπουργό τουρισμού. Η συμπλήρωση όμως της φόρμας εξακολουθεί να υφίσταται, αποθαρρύνοντας έτσι και σήμερα τους Ελληνοκύπριους να περάσουν στο Βορρά.

Εκτός από τον αυτοπεριορισμό, οι Ελληνοκύπριοι αντιμετωπίζουν επίσης εμπόδια από τη δική τους πλευρά, τα οποία δυσκολεύουν τη διέλευση στη νεκρή ζώνη και έτσι τη συνάντηση στη μέση και την αλλαγή πλευράς. Σε αντίθεση με την τουρκοκυπριακή πλευρά, αυτά τα εμπόδια τίθενται από κοινωνικούς παράγοντες και όχι από την ελληνοκυπριακή κυβέρνηση. Οι διαδηλώσεις ελληνοκυπριακών εθνικιστικών ομάδων και προσφυγικών σωματείων στο οδόφραγμα Λήδρα Πάλας μπορεί να αποθαρρύνουν σε μεγάλο βαθμό τους Ελληνοκύπριους ακτιβίστες επαναπροσέγγισης ατομικά, ειδικά όταν πρόκειται για άτομα που είναι άπειρα σε δικονομικές υποθέσεις. Είναι δυνατό λοιπόν, κατά τη διάβαση του οδοφράγματος, οι ακτιβίστες να εξυβριστούν σαν “προδότες” ή “τουρίστες αίσχους” (*tourist of shame*), και να ακολουθήσουν κραυγές, χουγιαχτά και σπρωξίματα ή όπως συνέβηκε το 1997, να γρατσουνιστούν τα αυτοκίνητα των ακτιβιστών με επιγραφές “προδότη”.⁸

Αντιπαραθέτοντας, στην περίπτωση των Τουρκοκυπρίων δεν εμφανίζεται κάποιος αυτοπεριορισμός κατά την αλλαγή πλευράς προς το Νότο, γιατί οι διαδικασίες στο ελληνοκυπριακό οδόφραγμα Λήδρα Πάλας δεν απαιτούν από αυτά τα άτομα υπονοούμενη αναγνώριση. Η διαδικασία είναι ελαστική και “γεναιόδωρη”, αφού αποδέχεται η ταυτότητα της ΤΔΒΚ και το άτομο δεν αναγκάζεται να αναγνωρίσει συμβολικά την Κυπριακή Δημοκρατία. Συνεπώς δεν ακολουθεί αμυντική και αρνητική αντίδραση του προσώπου που μεταβαίνει στο Νότο. Ένας Τουρκοκύπριος συναντά σοβαρά εμπόδια στην ελεύθερη διακίνησή του, τα οποία τίθενται από τη δική του κυβέρνηση και υπηρεσίες, αφού αυτές συχνά και κάποτε για πολλά κατά συνέχεια χρόνια δεν εκδίδουν άδεια διέλευσης.

Αν και οι λόγοι είναι λοιπόν διαφορετικοί, οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι δεν είναι σε θέση να προβούν σε αυτόνομη *αλλαγή πλευράς*, ώστε να πραγματοποιηθεί μια δικονομική συνάντηση. Οι Ελληνοκύπριοι αρνούνται κατά κανόνα την αλλαγή πλευράς κάτω από τις υφιστάμενες συνθήκες κι οι Τουρκοκύπριοι εμποδίζονται στην αλλαγή πλευράς. Έτσι οι δικονομικές επαφές γίνονται ως επί το πλείστον στη νεκρή ζώνη, η οποία ελέγχεται από τα Ηνωμένα Έθνη (Η.Ε.). Για να γίνει αλλαγή πλευράς μεσολαβούν κατά κανόνα ισχυρά τρίτα μέρη, όπως τα Ηνωμένα Έθνη ή άλλοι ξένοι οργανισμοί, λαμβάνοντας

---

⁸ Οι παρεμποδίσεις απέναντι στους ακτιβίστες δικονομικών επαφών στο Νότο έχουν υπόγειες και ποικίλες μορφές. Η εντατικότητα τους δεν είναι πάντα η ίδια και δεν περιορίζεται μόνο στη στιγμή της εισόδου στη νεκρή ζώνη. Αρκετοί από αυτούς τους τύπους εμποδίων καταδικάστηκαν το 1996 από την απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας S/1996/1062 μαζί με τις παρεμποδίσεις που γίνονταν παράλληλα στην τουρκοκυπριακή πλευρά. Γενικεύοντας, μπορεί να λεχθεί ότι δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για καταπίεση του δικαιώματος ελεύθερης διακίνησης στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Οι Ελληνοκύπριοι ακτιβίστες έχουν μάθει να αντιμετωπίζουν αυτές τις παρεμποδίσεις. Έτσι δεν αποτελούν βασικό εμπόδιο, το οποίο θα έκανε τις συναντήσεις είτε στη νεκρή ζώνη είτε μέσω αλλαγής πλευράς διαρκώς ή συστηματικά αδύνατες.

μέτρα που απαλλάσσουν τους Ελληνοκύπριους από “διατυπώσεις εισόδου” τις οποίες θεωρούν προκλητικές – ένας υπάλληλος του εν λόγω οργανισμού γεμίζει π.χ. τις φόρμες για τους Ελληνοκυπρίους – ή εξασφαλίζουν για τους Τουρκοκυπρίους ελευθερία διακινήσεως από τις τουρκοκυπριακές αρχές.

Η παράληψη της αλλαγής πλευράς από τους Ελληνοκυπρίους δεν εξαρτάται μόνο από την άρνηση της “διαδικασίας εισόδου”. Μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένο, ότι οι τουρκοκυπριακές αρχές θα απαγορεύσουν στους Ελληνοκύπριους ακτιβίστες της επαναπροσέγγισης την είσοδο στο Βορρά, αν αυτοί καταφέρουν με τη βοήθεια τρίτων να εισέλθουν στο Βορρά σε μεγάλη κλίμακα. Τη στιγμή που ο ελληνοκυπριακός αυτοπεριορισμός ελαττώνεται και παρουσιάζονται νέες δυνατότητες συνάντησης στο Βορρά, οι τουρκοκυπριακές αρχές εφαρμόζουν το κατασταλακτικό μέτρο της παρεμπόδισης.⁹ Η αποφυγή υπονοούμενης αναγνώρισης και η καταστολή εμπλέκονται λοιπόν και συνυπάρχουν. Ο αμέτοχος παρατηρητής δυσκολεύεται να κρίνει ποιος παράγοντας είναι πραγματικά αποτελεσματικός, κυρίως γιατί οι Ελληνοκύπριοι παραπέμπουν συνήθως στην καταστολή της τουρκοκυπριακής πλευράς, αποφεύγοντας να αναλογιστούν τη δική τους ευθύνη στο ναυάγιο της συνάντησης, ενώ οι Τουρκοκύπριοι αντιπρόσωποι θεωρούν αίτιο τη συμπεριφορά μπουκοταρίσματος των Ελληνοκυπρίων και αρνιούνται την κρατική καταστολή της δικής τους πλευράς.

Η νεκρή ζώνη στο οδόφραγμα Λήδρα Πάλας και όλο και πιο συχνά το χωριό Πύλα είναι λοιπόν σχεδόν οι μόνοι χώροι συναντήσεως για δικαιοδικές δραστηριότητες. Το πρόβλημα που παραμένει είναι η εξασφάλιση ελεύθερης μετάβασης των Τουρκοκυπρίων στη νεκρή ζώνη. Το Λήδρα Πάλας και το κτίριο του ιδρύματος Φούλμπραϊτ, μεταξύ εγκαταλελειμμένων και καταστρεμμένων κτιρίων, μακριά από κάθε κοινωνική πραγματικότητα, δεν αποτελούν τον ιδανικό χώρο συνάντησης. Η επαφή και ο διάλογος είναι μεν δυνατοί σε αυτούς τους χώρους – μια κοινή κοινωνική δράση όμως είναι αδύνατη.¹⁰

⁹ *Wolleh*, κεφάλαιο 10.1.2 “Der Seitenwechsel durch einfachen Zugang”, 2002, σσ. 294 - 299. (“Η αλλαγή πλευράς μέσω απλής εισόδου”). Αυτό το κεφάλαιο παραθέτει, βάσει δηλώσεων που έγιναν σε συνεντεύξεις, τις στρατηγικές των Ελληνοκύπριων επαναπροσεγγιστών για είσοδο στο Βορρά και τις (αντι)στρατηγικές της τουρκοκυπριακής κυβέρνησης.

¹⁰ Με την αυξανόμενη σημασία του προαναφερθέντος χωριού Πύλα σαν χώρου δικαιοδικής συνάντησης, μειώνεται αυτή η άποψη κοινωνικής απομόνωσης των ομάδων, αφού η Πύλα είναι ένα ζωντανό χωριό, στο οποίο οι ομάδες μπορούν π.χ. μετά μια συνάντηση να καθήσουν κάπου και να φάνε μαζί. Η σημασία της Πύλας για τις δικαιοδικές δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις επαναπροσέγγισης άρχισε να αυξάνεται από το 2000. Μέχρι τότε το Λήδρα Πάλας ήταν σχεδόν ο μοναδικός χώρος συνάντησης στην Κύπρο.

Δικοινοτικές Πρωτοβουλίες

Μια από τις ευρύτερες και σημαντικότερες κοινωνικές πρωτοβουλίες οικοδόμησης ειρήνης (peace building) συνδέεται με την “ομάδα εκπαιδευτών επίλυσης διενέξεων” (“Conflict Resolution Trainergroup”).¹¹ Ο σχηματισμός της δικοινοτικής ομάδας εκπαιδευτών άρχισε το 1993 και ήταν αποτέλεσμα σύμπραξης δραστηριοποιημένων Κυπρίων και από τις δύο κοινότητες όπως και διαφόρων ξένων παραγόντων.¹² Το πρόγραμμα άρχισε με χωριστές ομάδες στην κάθε κοινότητα (μονοκοινοτική φάση) και κατέληξε σε μια ομάδα που συνεδριάζει και ενεργεί δικοινοτικά. Την άνοιξη του 1995 η ομάδα εκπαιδευτών που συμπεριλάμβανε 30 περ. άτομα, άρχισε να παίρνει πρωτοβουλίες για αυτόνομα προγράμματα, να δημιουργεί νέες δικοινοτικές ομάδες πολιτών και να διοργανώνει επισκέψεις στην άλλη πλευρά. Ο αριθμός των δικοινοτικών ομάδων πολιτών, οι οποίες συναντιούνταν αποκλειστικά στο Λήδρα Πάλας ή στο νέο κτίριο του ιδρύματος Φούλμπραϊτ αυξήθηκε στις 25 μέχρι το τέλος του 1997. Στην πρώτη φάση συστάθηκαν ομάδες όπως η ομάδα εκπαιδευτικών, η ομάδα πολιτών, η ομάδα μελέτης για την ομοσπονδία και την Ε.Ε., η ομάδα διοργάνωσης δικοινοτικών συναυλιών, η ομάδα διοργάνωσης πολιτιστικής βραδιάς, η ομάδα ανταλλαγής επιστολών με την άλλη πλευρά, η ομάδα “τεχνολογία για την ειρήνη”, η ομάδα διευθύνσεως, η ομάδα γυναικών, η ομάδα πολιτικών της νέας γενιάς, η ομάδα νεαρών επιχειρηματιών, η ομάδα φοιτητών I και η ομάδα νομικών.¹³ Αυτές οι δικοινοτικές ομάδες πολιτών συναντιούνταν κάθε δύο με τρεις περίπου βδομάδες στη νεκρή ζώνη και είχαν από 5 έως 30 μέλη. Οι συναντήσεις συντονίζονταν και διοργανώνονταν από την ομάδα εκπαιδευτών. Από αυτές τις ομάδες εξελίχθηκαν στη δεύτερη φάση περαιτέρω ομάδες, όπως οι ομάδες πολιτών II-VII, η ομάδα φοιτητών II, οι ομάδες μικτών χωριών, συναντήσεις νέων για την ειρήνη, νεαροί οικολόγοι, το περιοδικό Χάτε, μια ομάδα καλλιτεχνών, η ομάδα για την ομοσπονδία και η ομάδα για το περιβάλλον. Επιπλέον η ομάδα εκπαιδευτών διοργάνωνε επισκέψεις στο Βορρά

---

¹¹ *Wolleh, Oliver*, Citizens' Rapprochement by the bi-communal Conflict Resolution Trainer Group: Local Peace Constituencies in Cyprus, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, Report No. 8, Berlin, 2001.

¹² Η εκπαίδευση των Κυπρίων σε “εκπαιδευτές επίλυσης διενέξεων” (Conflict Resolution Trainer) έγινε αρχικά με συνεργάτες του Institute for Multi-Track Diplomacy (IMTD) και του National Training Laboratories (NTL), που από το 1994 αποτέλεσαν, μαζί με το Conflict Management Group (CMG) το Cyprus Consortium. Αυτό το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το Amideast μέσω της Επιτροπής του Φούλμπραϊτ στην Κύπρο και της αμερικανικής Υπηρεσίας για τη Διεθνή Ανάπτυξη (Agency for International Development).

¹³ Για περισσότερες λεπτομέρειες για την κάθε ομάδα, το ιστορικό εξέλιξής της, τις δραστηριότητες και τη σύνθεσή της, βλ. *Wolleh*, 2002, σ. 135 και επόμενες σελίδες.

και στο Νότο για μέλη των διαφόρων ομάδων. Η ανάπτυξη των ομάδων παρακίνησε τα Ηνωμένα Έθνη να αρχίσουν να διοργανώνουν μεγάλες εκδηλώσεις στη νεκρή ζώνη και επισκέψεις σε ιερούς χώρους στις δύο πλευρές. Προς το τέλος του 1997, 1.500 - 2.000 Κύπριοι είχαν λάβει μέρος σε δικαιοδικές ομάδες και δραστηριότητες της ομάδας εκπαιδευτών.¹⁴ Έτσι δημιουργήθηκε μια από τις μεγαλύτερες πρωτοβουλίες επαναπροσέγγισης μετά το διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. Αυτές οι πρωτοβουλίες εντυπωσιάζουν, όχι μόνο με το μεγάλο αριθμό ατόμων που συμμετέχουν, αλλά κυρίως επειδή συμπεριλήφθηκαν ομάδες ατόμων, που μέχρι τότε δεν είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν στις λίγες πρωτοβουλίες επαναπροσέγγισης, οι οποίες στόχευαν ως επί το πλείστον σε ειδικούς. Επιπλέον, σε πολλές δικαιοδικές ομάδες, τα μέλη της “ομάδας εκπαιδευτών επίλυσης διενέξεων” (“Conflict Resolution Trainergroup”) στην ιδιότητά τους σαν συντονιστές, *facilitators* και εκπαιδευτές, έκαναν την αρχή για ένα “βαθύ διάλογο” μεταξύ των συμμετέχοντων, ο οποίος αποτελείτο από τα βήματα “Ακούω – Κατανώ – Αναγνωρίζω”.¹⁵

Οι δραστηριότητες της ομάδας εκπαιδευτών επέφεραν μια πλατιά διαδικασία συνειδητοποίησης μεταξύ των συμμετέχοντων των δύο κοινοτήτων. Αναπτύχθηκαν έτσι πιο ισορροπημένες γνώμες για το βίαιο παρελθόν στη σχέση μεταξύ των κοινοτήτων, οι στερεότυπες αρνητικές ιδέες τροποποιήθηκαν και ελαττώθηκαν, και αναπτύχθηκε μεγαλύτερη κατανόηση για τις ανάγκες και τα κίνητρα των διαφόρων πολιτικών θέσεων.¹⁶ Σε αυτό το άρθρο δεν μπορεί να γίνει εκτενέστερη αναφορά στις δραστηριότητες της κάθε δικαιοδικής ομάδας. Σε γενικές γραμμές μπορεί να λεχθεί, ότι ο “βαθύς διάλογος” διεύρυνε την ικανότητα δράσης των ομάδων στην αντιμετώπιση των προβλημάτων αναφορικά με την υπονοούμενη αναγνώριση και με τα κατασταλτικά αντίμετρα που παρουσιάζονται.¹⁷

Κατά τη δημιουργία και ανάπτυξη των πολυάριθμων αυτών ομάδων επαναπροσέγγισης δεν παρέλειψαν οι αντιστάσεις, οι παύσεις και οι επιδεινώσεις. Στο παράδειγμα αυτών των ομάδων εμφανίζεται ολόκληρο το φάσμα των εμποδίων που προέρχονται από την υπονοούμενη αναγνώριση και την καταστολή.

¹⁴ Μπορούμε να πούμε ότι σήμερα, λαμβάνοντας υπόψη τις μεγάλες εκδηλώσεις, περίπου 4.000 - 5.000 άτομα έχουν δικαιοδική εμπειρία στην Κύπρο.

¹⁵ Σε αυτή την περίπτωση “Αναγνωρίζω” είναι η βασική αποδοχή μιας άλλης γνώμης, αλλά όχι η συμφωνία με αυτήν.

¹⁶ *Broome, Benjamin J.*, Overview of Conflict Resolution Activities in Cyprus: Their Contribution To The Peace Process, στο: *The Cyprus Review* vol. 10, no. 1., Spring 1998, σσ. 47 - 66.

¹⁷ Για ανάλυση της έννοιας “βαθύς διάλογος” βλ. *Wolleh*, κεφάλαιο 7.3 “Bikommunaler Dialog auf Gruppenebene”, 2002, σσ. 186 – 228. (“Δικαιοδικός διάλογος στο επίπεδο ομάδων”).

Όλες οι προαναφερόμενες ομάδες είναι ανεπίσημες ομάδες και όχι εγγεγραμμένες Μη Κρατικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και όλα τα άτομα λαμβάνουν μέρος στις συναντήσεις αποκλειστικά σαν φυσικά πρόσωπα. Τα μέλη της ομάδας εκπαιδευτών συζητούσαν για χρόνια μοντέλα για θεσμοθέτηση των ομάδων και την εγγραφή τους σαν ΜΚΟ.¹⁸ Η θεσμοθέτηση του εξελισσόμενου κινήματος επαναπροσέγγισης θα είχε εκτεταμένες συνέπειες. Οι ομάδες θα μπορούσαν να δέχονται και να διαχειρίζονται δωρεές και διεθνή χρηματική υποστήριξη, παραδείγματος χάρη από την Ε.Ε. Θα μπορούσαν να νοικιάζουν δικές τους εγκαταστάσεις και χώρους, να προσλαμβάνουν εκπαιδευτικό προσωπικό και να υποβάλλουν αιτήσεις για χρηματοδότηση των πολυάριθμων προγραμμάτων που αναπτύσσουν οι δικοινοτικές ομάδες. Με λίγα λόγια, η ίδρυση μιας δικοινοτικής οργάνωσης με δικαιοπρακτική ικανότητα, θα έδινε νέα ώθηση στο δίκτυο των ανεπίσημων ομάδων συζητήσεως, διαλόγου, πολιτισμού και συνάντησης και η εξέλιξή τους σε φορείς δεν θα είχε πλέον όρια. Όλα αυτά δε συνέβηκαν.

Η ίδρυση μιας κοινής δικοινοτικής ΜΚΟ απέτυχε σαν μοντέλο, αφού η αναφορά της στο νομικό σύστημα του Βορρά ή του Νότου θα υπονοούσε αναγνώριση αυτού του κράτους. Η χρηματοδότηση εξάλλου δικοινοτικών προγραμμάτων παρουσιαζόταν στην πράξη πολύ δύσκολη για την τουρκοκυπριακή πλευρά, αφού οι τουρκοκυπριακές ομάδες, λόγω της μη αναγνώρισης της ΤΔΒΚ ήταν αποκομμένες από διεθνείς δομές επιχορήγησης και δεν μπορούσαν να υποβάλουν στην Ε.Ε. απ' ευθείας αιτήσεις για επιχορήγηση. Εκτός αυτού, τα κεφάλαια της Ε.Ε. "υπόκεινται" στο κρατικό *Γραφείο Προγραμματισμού (Planning Bureau)* στο Νότο. Για τους Τουρκοκύπριους η διαδικασία αυτή εκφράζει την αξίωση των Ελληνοκυπρίων για κυριαρχία σε ολόκληρο το νησί και η αποδοχή των χρημάτων θα ερμηνευόταν σαν αναγνώριση αυτής της αξίωσης. Εξίσου και θα απορριφθούν. Όπως η τουρκοκυπριακή κυβέρνηση εμποδίζει πρακτικά την είσοδο στο Βορρά με μια για τους Ελληνοκυπρίους απαράδεκτη διαδικασία, έτσι και η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση εμποδίζει την πρόσβαση των Τουρκοκυπρίων σε διεθνείς χρηματικές επιχορηγήσεις μέσω μιας για τους Τουρκοκυπρίους απαράδεκτης διαδικασίας. Και οι δύο πλευρές δημιουργούν δομές, οι οποίες επιβεβαιώνουν συμβολικά την κυριαρχία τους.¹⁹

---

¹⁸ Οι εκπαιδευτές συζητούσαν την εγκαθίδρυση οργανώσεων όπως ενός δικοινοτικού γυναικείου κέντρου ερευνών, ενός δικοινοτικού κέντρου για ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα που αφορούν τις δύο κοινότητες στην Κύπρο, ένα κέντρο γλωσσών για τα ελληνικά και τα τουρκικά, όπως και ένα δικοινοτικό κέντρο εκπαιδευτών για την *επίλυση διενέξεων (conflict resolution)* και μεθόδους *επίλυσης προβλημάτων (problem-solving)*.

¹⁹ Για ανάλυση των διαφόρων ναυαγημένων στρατηγικών της ομάδας εκπαιδευτών βλ. *Wolleh*, 2001, σσ. 33 - 38. Επίσης *Wolleh*, 2002 κεφάλαιο 8.2 "Strategien der Quasi-Institutionalisierung der Conflict Resolution Trainergruppe", 2002, σσ. 246 - 252. ("Στρατηγικές της οιονεί θεσμοθέτησης της ομάδας εκπαιδευτών επίλυσης διενέξεων").

Το καλοκαίρι του 1996 επέφερε μια παντελή αναχαίτηση όλων των δικαιοδικών δραστηριοτήτων. Τον Αύγουστο του 1996, ένας Ελληνοκύπριος, ο οποίος εισήλθε βίαια στη νεκρή ζώνη με μια πορεία διαδηλωτών, κτυπήθηκε βάνουσα με ρόπαλα και σκοτώθηκε από Τουρκοκύπριους και/ή Τούρκους “αντιδιαδηλωτές”. Αυτό το γεγονός προκάλεσε μια κραυγή αγανάκτησης στο ελληνοκυπριακό μέρος του νησιού και είχε σαν αποτέλεσμα περαιτέρω διαδηλώσεις. Λίγες μέρες μετά, ένας Ελληνοκύπριος πυροβολήθηκε θανάσιμα από ένα Τούρκο, ενώ προσπαθούσε να κατεβάσει την τουρκική σημαία από τον ιστό.²⁰ Οι συνεχείς διαδηλώσεις που ακολούθησαν, κυρίως από εθνικιστικές ομάδες και κόμματα, στο οδόφραγμα “Λήδρα Πάλας” εμπόδισαν τα ελληνοκυπριακά μέλη των ομάδων να λάβουν μέρος στις συναντήσεις στο Λήδρα Πάλας. Παράλληλα οι τουρκοκυπριακές αρχές, με αφορμή τις διαδηλώσεις, δεν επέτρεπαν τη μετάβαση των Τουρκοκυπρίων στη νεκρή ζώνη.²¹ Η παρεμπόδιση των δικαιοδικών συναντήσεων από την τουρκοκυπριακή κυβέρνηση εξελίχθηκε σε μπλοκάρισμα που διάρκεσε μέχρι το Μάρτη του 1997. Η άρση του ήταν δυνατή μόνο με εντατική μεσολάβηση ξένων πρεσβειών και των Ηνωμένων Εθνών, αφού τα τουρκοκυπριακά μέλη των ομάδων δεν διέθεταν επαρκείς δυνατότητες επιρροής στην κυβέρνησή τους. Το Δεκέμβριο του 1997, με αφορμή την απόφαση της Ε.Ε. να μην δεκτεί την Τουρκία ως υποψήφια χώρα, η τουρκοκυπριακή κυβέρνηση παρεμπόδισε εκ νέου όλες τις δικαιοδικές δραστηριότητες στη Λευκωσία. Αυτό το μπλοκάρισμα κράτησε μέχρι τη συνάντηση κορυφής στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999. Το δικαιοδικό χωριό Πύλα, το οποίο βρίσκεται στη νεκρή ζώνη, προσφέρει μεν χώρο συναντήσεων, και οι τουρκοκυπριακές αρχές δεν είχαν κλείσει την πρόσβαση στην Πύλα αυτό το χρονικό διάστημα, η νέα όμως φάση μπλοκαρίσματος είχε σαν αποτέλεσμα την πρακτική διάλυση της ομάδας εκπαιδευτών και των περισσότερων ομάδων και πρωτοβουλιών, οι οποίες έχουν αναφερθεί. Μερικά πολύ δραστήρια μέλη της ομάδας εκπαιδευτών κατάφεραν παρ’ όλα αυτά να μετατοπίσουν τις συναντήσεις τους από το Λήδρα Πάλας στην Πύλα και να συνεχίσουν εκεί τις δραστηριότητές τους, κυρίως με δικαιοδικές ομάδες νέων. Και σ’ αυτή την περίπτωση διαφαίνεται όμως, ότι με την εντατικοποίηση των συναντήσεων, οι τουρκοκυπριακές αρχές περιορίζουν την μετάβαση των νεαρών στην Πύλα. Ο αυξανόμενος αριθμός ομάδων νέων συναντά όλο και περισσότερα εμπόδια από πλευράς των τουρκοκυπριακών αρχών, όσον αφορά την ελευθερία διακίνησης. Αυτό διαπιστώνεται όταν π.χ. νεαροί Τουρκοκύπριοι

²⁰ Τα γεγονότα του Αυγούστου 1996 αποτελούν τα πιο βίαια γεγονότα μετά την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας τον Ιούλιο του 1974. Βλ. Amnesty International Jahresbericht 1997, Frankfurt a. M., 1997, σσ. 564 - 566. (Ετήσια Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας 1997).

²¹ Στην απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας S/1996/1062 κατακρίθηκαν και οι δυο πλευρές για την παρεμπόδιση των δικαιοδικών δραστηριοτήτων.

εμποδίζονται στην έξοδο από την ΤΔΒΚ όταν πρόκειται να λάβουν μέρος σε δικαιοδική συνάντηση στο εξωτερικό.

Το πρόβλημα της ελευθερίας διακίνησης δεν αντιμετωπίζουν μόνο οι ομάδες πολιτών που σχετίζονται με την ομάδα εκπαιδευτών, αλλά και ένας μεγάλος αριθμός άλλων πρωτοβουλιών στο παρελθόν και στο παρόν. Η λεγόμενη ομάδα Doob, η οποία συστάθηκε με πρωτοβουλία του L.W. Doob τη δεκαετία του '80 και συμπεριλάμβανε σημαντικές προσωπικότητες, αναγκάστηκε να διακόψει τις δραστηριότητές της όταν επρόκειτο να αρχίσει κοινά προγράμματα.²² Με τον ίδιο τρόπο ναυάγησε και η πρωτοβουλία *Πολίτες για τη Δημοκρατία και την Ομοσπονδία στην Κύπρο* (*Citizens for Democracy and Federation in Cyprus*), η οποία δημιουργήθηκε το 1989, αφού μετά τις πρώτες συναντήσεις δε δινόταν άδεια διέλευσης στα τουρκοκυπριακά μέλη.²³

Η εξέλιξη των δικαιοδικών ομάδων που περιγράφεται πιο πάνω, δε θα ήταν δυνατή χωρίς την υποστήριξη των Ηνωμένων Εθνών, της Επιτροπής Φούλμπραϊτ στην Κύπρο, της Αμερικανικής Πρεσβείας και άλλων πρεσβειών. Παρόμοια, το 1993, μετά από μια εκδήλωση στο Ίδρυμα Westminster, ήταν δυνατή η δημιουργία της δικαιοδικής ομάδας Westminster, μια και οι συμμετέχοντες συναντιούνταν στους χώρους της Βρετανικής Ύπατης Αρμοστείας και δέχονταν την υποστήριξή της.

Οι δυνατότητες μικρότερων ΜΚΟ και ομάδων να εξασφαλίσουν ελευθερία διακίνησης είναι λοιπόν αισθητά περιορισμένες στην Κύπρο. Οι ομάδες που διαθέτουν οικονομική ευχέρεια, μετατοπίζουν τις επαφές τους στο εξωτερικό. Το 1997 δημιουργήθηκε μια ομάδα επιχειρηματιών με πρωτοβουλία του Ελληνοκύπριου επιχειρηματία Κ. Γ. Λόρδου και του Τουρκοκύπριου επιχειρηματία V. Chelik. Σε συναντήσεις που έγιναν το 1997 στην Αθήνα, την Κωνσταντινούπολη και τις Βρυξέλλες συζητήθηκαν δύο καταλόγοι προγραμμάτων.²⁴ Η ομάδα έτυχε διεθνούς προσοχής λόγω της συμμετοχής του Richard Holbrooke, ο οποίος διοργάνωσε τη συνάντηση στις Βρυξέλλες όπως και συναντήσεις στο Όσλο (Ιούλιος 1998) και την Κωνσταντινούπολη (Δεκέμβριος 1998). Οι συναντήσεις που εξακολουθούν να γίνονται και σήμερα στη Λευκωσία διευκολύνονται από ένα αντιπρόσωπο του Ινστιτούτου Έρευνας για την Ειρήνη Όσλο (Peace

---

²² Βλ. Doob, L.W., A Cyprus workshop: an exercise in intervention methodology, *The Journal of Social Psychology* 94, 1974, σσ. 161 - 178. Doob, L.W., A Cyprus Workshop: intervention methodology during a continuing crisis, *Journal of Social Psychology* 98, 1976, σσ. 143 - 44.

²³ Για το ιστορικό και την ανάλυση αυτής της ομάδας, βλ. *Hadjipavlou-Trigeorgis, Maria*, Unofficial Intercommunal Contacts and their Contribution to Peacebuilding in Conflict Societies: The Case of Cyprus, στο: *The Cyprus Review*, Vol. 5, No. 2, 1993, σσ. 68 – 87. Επίσης *Citizens for Democracy and Federation in Cyprus* (ed.), *Views and Basic Principles*.

²⁴ Βλ. *Lordos, Constantinos G.*, Initiative For Peace - Twenty Proposals For An Early Start On Rapprochement Of The Two Communities Of Cyprus, Nicosia, 1997. Βλ. *Chelik, Verdat*, In Economic Cooperation Lies Mutual Benefit, Brussels, November 13-14, 1997.

Research Institute Oslo) (PRIO). Παρόλη τη μεγάλη σύμπτωση απόψεων στην ομάδα αναφορικά με θέματα που περιλαμβάνονταν στους προαναφερόμενους καταλόγους προγραμμάτων, δεν ήταν δυνατή σχεδόν καμιά συμφωνία κατά την υλοποίησή τους, λόγω του προβληματικού θέματος αναγνώρισης. Γενικεύοντας μπορεί κανείς να πει, ότι οι προτάσεις του Ελληνοκύπριου επιχειρηματία Κ. Λόρδου στόχευαν σε ανεπίσημη συνεργασία, ενώ ο Τουρκοκύπριος επιχειρηματίας V. Chelik πρότεινε προγράμματα για επίσημη συνεργασία μεταξύ υφιστάμενων ιδρυμάτων, όπως π.χ. των εμπορικών επιμελητηρίων του Βορρά και του Νότου.²⁵

Μια άλλη πρωτοβουλία που ποντάρει στη δυνατότητα συνάντησης στο εξωτερικό, είναι οι καλοκαιρινές κατασκηνώσεις Κυπρίων νέων στις Η.Π.Α. (*Seeds of Peace*), οι οποίες χρηματοδοτούνται από την Επιτροπή Φούλμπραϊτ στην Κύπρο.²⁶ Από το 1997 διοργανώνονται δύο με τρεις τέτοιες κατασκηνώσεις το χρόνο με επιμελητές εν μέρει τα πρώην μέλη της ομάδας εκπαιδευτών και οι νέοι εκπαιδεύονται στις τεχνικές επικοινωνίας επίλυσης διενέξεων (*Conflict Resolution*). Όταν επιστρέψουν στην Κύπρο, οι ομάδες συναντιούνται σε μια λίγο-πολύ τακτική βάση στο χωριό Πύλα. Οι δραστηριότητες αυτών των ομάδων νέων έχουν εντατικοποιηθεί ιδιαίτερα από το 2000.²⁷ Παράλληλα, μια σειρά οργανώσεων νέων από αριστερά πολιτικά κόμματα διοργάνωναν και διοργανώνουν συναντήσεις σε τακτικά διαστήματα εκτός Κύπρου.

Σε σύγκριση με δικαιοδικές ομάδες πολιτών χωρίς μεγάλη πολιτική ισχύ, ομάδες με πολιτική επιρροή μπορούν κατά κανόνα να εξασφαλίζουν συνεχείς επαφές στη νήσο. Αντιπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων συναντιούνται παραδείγματος χάρη στο Λήδρα Πάλας σε τακτικά διαστήματα από το 1989 για συνομιλίες που συντονίζονται από την Πρεσβεία της Σλοβακίας. Δύο άλλες μακροχρόνιες πρωτοβουλίες είναι οι συναντήσεις αριστερών κυρίως ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών συντεχνιών και η συνεργασία των δύο δήμων της Λευκωσίας στα πλαίσια του Master Plan Λευκωσίας.

Από το 1995 άρχισαν να γίνονται πολυάριθμα κοινά συντεχνιακά συνέδρια στη νεκρή ζώνη και καθιερώθηκαν πολυάριθμες ομάδες εργασίας. Σε μια σειρά κοινών ανακοινώσεων, οι διοργανωτές τάχθηκαν τόσο υπέρ ενός μελλοντικού ομοσπονδιακού συντάγματος του κράτους όσο και κοινών στάνταρ σε κοινωνικά θέματα και θέματα εργασίας για την εποχή που θα ακολουθήσει την επίλυση του προβλήματος. Αυτό το παράδειγμα δείχνει φανερά, ότι κυπριακοί παράγοντες που διαθέτουν επιρροή, συχνά μπορούν να ξεπεράσουν τη λογική της

²⁵ Βλ. *Wolleh*, 1998. Επίσης *Wolleh*, κεφάλαιο 8.1.3.1 “Die Geschäftsleute”, 2002, σσ. 235 – 244. (“Οι επιχειρηματίες”).

²⁶ *Ungerleider, John*, Bicomunal Youth Camps for Peace in Cyprus, *Peace Review*, 13:4, 2001, σσ. 583-589.

υπονοούμενης αναγνώρισης. Οι συμμετέχουσες οργανώσεις δε θεωρούν τις συνομιλίες τους ανεπίσημες. Εξάλλου, μετά τα πρώτα συνέδρια στο Λήδρα Πάλας, οι συναντήσεις μετατοπίστηκαν στα εκάστοτε γραφεία στο Βορρά και στο Νότο όπου γίνονται εκ περιτροπής. Οι συντεχνίες έπρεπε πρώτα να διεκδικήσουν τις ελευθερίες αυτές σε πολιτικό επίπεδο· και σ' αυτές τις περιπτώσεις διαφαίνονται όμως τα όρια των δυνατοτήτων δράσης αυτών των ισχυρών οργανώσεων. Οι συμφωνίες που κάνουν οι συντεχνίες παρουσιάζονται σαν προετοιμασία για τον χρόνο *κατόπιν* μιας πολιτικής λύσης του κυπριακού. Αν οι συμφωνίες αυτές αποκτούσαν ισχύ *πριν* μια εκτενή πολιτική λύση, και ως εκ τούτου καθοριστικό χαρακτήρα για συγκεκριμένη δράση, τότε θα έθιγαν δίχως άλλο το ανοικτό θέμα της κυριαρχίας των κρατών και οι κοινωνικοί παράγοντες θα δρούσαν πέραν των κατά τους πολιτικούς ηγέτες επιτρεπτών ορίων. Ο τονισμός της σημασίας των συμφωνιών σαν προετοιμασία για το χρόνο *κατόπιν* μιας λύσης, δίνει το μήνυμα στην πολιτική ηγεσία του Βορρά και του Νότου, ότι οι συμφωνίες που έχουν γίνει δεν θέτουν σε κίνδυνο τις τοποθετήσεις διαπραγματεύσεων της πολιτικής ηγεσίας της πλευράς τους, ούτως ώστε να αποτρέπονται περαιτέρω παρεμποδίσεις πολιτικής υφής.²⁸

Το Master Plan Λευκωσίας αποτελεί την παλαιότερη μορφή δικινοτικής συνεργασίας στην Κύπρο. Οι δύο δήμοι της Λευκωσίας συνεργάζονται από το 1979 κατά τη διάθεση ακάθαρτων νερών. Το πρόγραμμα αυτό, στο οποίο κατά κύριο λόγο λαμβάνουν μέρος ειδικοί (π.χ. αρχιτέκτονες, γιατροί), αργότερα διευρύνθηκε. Οι συναντήσεις στη νεκρή ζώνη βρισκονταν αρχικά υπό την επιμέλεια του UNDP και από το 1986 του UNHCR. Η χρηματοδότηση γινόταν κατά μεγάλο μέρος από αμερικανικά κεφάλαια, τα οποία διανέμονταν σε δικινοτικά προγράμματα μέσω της UNHCR. Με τη διακοπή των δραστηριοτήτων του UNHCR στην Κύπρο, το ρόλο αυτό ανέλαβε από το 1998 το Γραφείο των Η.Ε. για Υπηρεσίες Προγραμμάτων (UNOPS). Σε αντίθεση με το UNHCR, η UNOPS είναι ανοικτή για χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων ΜΚΟ. Χρηματοδότησε π.χ. μια πλατειάς κλίμακας εκπαίδευση διαμεσολαβητών (Mediationstraining) στις δύο κοινότητες, την ίδρυση ενός κέντρου διαμεσολάβησης (Mediation Center) και ενός κέντρου διευθύνσεως (Management Center) στο Νότο, όπως και τη δικινοτική χορωδία. Προωθεί επίσης ένα πρόγραμμα έρευνας του κέντρου ειρήνης στο νότο, το οποίο ασχολείται με τη στάση και τις αντιλήψεις, όπως και με τις προοπτικές της άλλης κοινότητας. Με την καθιέρωση της UNOPS με ετήσιο προϋπολογισμό 10 εκατ. US\$, δημιουργήθηκαν στην

---

²⁷ Για τις πρόσφατες εξελίξεις των ομάδων, τις δραστηριότητες και τους στόχους τους, βλ. ιστοσελίδα: <http://www.peace-cyprus.org>

²⁸ Τη σημασία των επαναπροσεγγιστικών δραστηριοτήτων για το χρόνο *κατόπιν* μιας πολιτικής λύσης, σαν προετοιμασία των πολιτών στην περίπτωση εξεύρεσης πολιτικής λύσης, τονίζουν επίσης και οι ακτιβιστές δικινοτικών δραστηριοτήτων των ομάδων πολιτών που αναφέρονται σε αυτό το άρθρο.

Κύπρο ισχυρές δομές χρηματοδότησης, οι οποίες στοχεύουν στην προώθηση των κοινωνικών ανταλλαγών σε όλα τα επίπεδα και στις οποίες έχουν πρόσβαση και οι τουρκοκυπριακές ΜΚΟ. Η προώθηση κοινωνικών ανταλλαγών είναι ο στόχος και του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Κοινωνίας των Πολιτών (European Civil Society Program), με προϋπολογισμό 2,4 εκατ. Ευρώ. Τα μέσα του θα διατεθούν το πρώτο ήμισυ του 2002. Η διαχείριση των κεφαλαίων δε θα γίνεται ούτε μέσω της επιτροπής της Ε.Ε. ούτε μέσω του προαναφερθέντος *Γραφείου Προγραμματισμού (Planning Bureau)* και μπορούν έτσι να μεταβιβάζονται απ' ευθείας στην ΜΚΟ στο Βορρά. Αυτή είναι μια πολύ θετική και ενθαρρυντική εξέλιξη, ιδιαίτερα από πλευράς της ελληνοκυπριακής κυβέρνησης, η οποία δεν επιμένει πλέον στη μεταβίβαση των μέσων της Ε.Ε. μέσω ιδρυμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Περίληψη και Προοπτικές

Οι δυνατότητες για οικοδόμηση ειρήνης σε ευρεία κλίμακα εντός της Κύπρου είναι περιορισμένες και συναντούν εμπόδια. Μια συνεργασία η οποία ξεπερνά τα πλαίσια διαλόγου και συναντήσεων μεταξύ κρατικών και μη κρατικών οργανώσεων είναι σχεδόν αδύνατη, λόγω του επίμαχου θέματος αναγνώρισης. Ενώσω οι πολιτικοί ηγέτες των δύο πλευρών δε δημιουργούν ένα κοινό πολιτικό πλαίσιο, οι εσωτερικοί κοινωνικοί παράγοντες δε διαθέτουν τη νομική βάση για συνεργασίες και ανταλλαγές σε ευρεία κλίμακα. Υπό τις δεδομένες συνθήκες, οι δύο αυτές κοινωνίες πολιτών στερούνται ένα από τα χαρακτηριστικά εφόδια της κοινωνίας πολιτών: την ελευθερία των συμβάσεων. Περιορισμένες είναι επίσης οι δυνατότητες που διαθέτουν στο πεδίο ανεπίσημων συναντήσεων. Τα κατασταλτικά μέτρα, από πλευράς των τουρκοκυπριακών αρχών κυρίως, απέναντι στις δικαιοδικές επαφές αναχαιτίζουν τις ελεύθερες συναντήσεις μεταξύ ατόμων που αναζητούν το διάλογο. Οι Τουρκοκύπριοι αντιμετωπίζουν π.χ. εμπόδια στην ελευθερία διακίνησης και δεν τους επιτρέπεται η ελεύθερη είσοδος στη νεκρή ζώνη. Οι δυνατότητες κοινωνικών παραγόντων να εξασφαλίσουν τουλάχιστον τις δικαιοδικές συναντήσεις σαν αφετηρία κοινού προγραμματισμού προγραμμάτων, εξαρτάται από την πολιτική ικανότητα επιβολής της κάθε ομάδας και οργάνωσης στο Βορρά. Η διεθνοποίηση αυτών των παραβιάσεων δικαιωμάτων των πολιτών, είναι μία δυνατότητα αύξησης της πίεσης προς τις τουρκοκυπριακές αρχές αναφορικά με το θέμα. Ο συγγραφέας αμφιβάλλει όμως κατά πόσο η αυξημένη πολιτική πίεση

στο θέμα της ελευθερίας διακίνησης θα επιφέρει μια διαρκή ποιοτική βελτίωση. Εξάλλου αυτό το διάβημα δε θα εξασφαλίσει παρά μόνο τις ανεπίσημες συναντήσεις.

Εάν μέχρι την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. δεν επιτευχθεί κάποια αξιοσημείωτη επιτυχία στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις ή αν δεν υπάρξει κάποια συμφωνία για ένα σχέδιο επαναπροσέγγισης σε ευρεία κλίμακα, υπάρχουν πολλές ενδείξεις, ότι η κατασταλτική στάση της τουρκοκυπριακής κυβέρνησης απέναντι στις μέχρι στιγμής υφιστάμενες μορφές επαναπροσέγγισης θα οξυνθεί ακόμα περισσότερο. Κατά την άποψη της τουρκοκυπριακής ηγεσίας, οι τωρινές επαφές μεταξύ πολιτών στη νεκρή ζώνη ενισχύουν κυρίως τις αριστερές και φιλελεύθερες πολιτικές δυνάμεις. Οι συναντήσεις υπονομεύουν τις στερεότυπες αρνητικές ιδέες, τις οποίες καλλιεργούν τα συντηρητικά κόμματα στο Βορρά και οι οποίες είναι σημαντικές για τη διατήρηση του διαχωρισμού των εθνικών ομάδων. Επιπλέον, η επαφή με Ελληνοκυπρίους κάνει όλο και πιο εμφανές το αυξανόμενο φάσμα ευμάρειας ανάμεσα στο Βορρά και στο Νότο. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία ερμηνεύει όλους αυτούς τους παράγοντες σαν απειλή της νομιμότητας εξουσίας της.²⁹

Με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε., οι κίνδυνοι που βλέπει η τουρκοκυπριακή ηγεσία στην επαναπροσέγγιση θα αυξηθούν, μια και *de jure* το βόρειο μέρος θα ανήκει κι αυτό στην Ε.Ε. και οι πολίτες του θα είναι πολίτες της Ε.Ε. Για τους κατοίκους του Βορρά ανοίγεται λοιπόν μια άμεση και νόμιμη οδός προς την Ευρώπη, αρκεί να είναι διατεθειμένοι να συγκαταλεχθούν πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας και να κάνουν αίτηση στο Νότο της νήσου για διαβατήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι Τουρκοκύπριοι μπορούν και σήμερα να αποκτήσουν διαβατήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά η ετοιμότητά τους να προβούν σε διαδικασίες για την απόκτησή του θα αυξηθεί, όταν αυτό θα τους εξασφαλίζει και τα δικαιώματα ενός πολίτη της Ε.Ε. Μόνο και μόνο για να αντενεργήσει αυτής της εξέλιξης, είναι πολύ πιθανό η τουρκοκυπριακή κυβέρνηση να παρεμποδίσει με περισσότερη οξύτητα την σύναψη και διατήρηση επαφών στα πλαίσια των υφιστάμενων δικαιοδικών δραστηριοτήτων.

Πώς μπορεί να εκμεταλλευτεί εποικοδομητικά ο χρόνος που απομένει μέχρι την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και πώς μπορούν να δοθούν κίνητρα ούτως ώστε η τουρκοκυπριακή ηγεσία να αξιολογήσει τις δραστηριότητες επαναπροσέγγισης σαν θετική εξέλιξη; Μια πιθανή στρατηγική της ελληνοκυπριακής κυβέρνησης θα μπορούσε να είναι η δημόσια και αποφασιστική απόρριψη της αντίληψης της υπονοούμενης αναγνώρισης, η οποία θα επιφέρει

---

²⁹ Για λεπτομερή ανάλυση της στάσης των δύο κυβερνήσεων ως προς τις δικαιοδικές δραστηριότητες βλ. *Wolleh*, κεφάλαιο 12.2 "Der bikommunale Prozeß aus der Sicht der Regierungen", 2002, σσ. 365 - 372. ("Η δικαιοδική διαδικασία κατά την άποψη των κυβερνήσεων").

ελάττωση των εμποδίων για τους Ελληνοκύπριους κοινωνικούς παράγοντες. Πιθανά μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να είναι:

- Η αποδοχή συνεργασίας μεταξύ ιδρυμάτων χωρίς νομικές συνέπειες (παράδειγμα: επισκέψεις και ανταλλαγές μαθητών).
- Η δημιουργία νομικού πλαισίου, η οποία θα επιτρέπει δεσμευτική συνεργασία μεταξύ οργανώσεων στο Βορρά και στο Νότο. Αυτό δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνει την άρση του οικονομικού εμπάργκο. Θα μπορούσε όμως να είναι ένα πρώτο βήμα που θα άνοιγε το δρόμο για συνεργασίες μεταξύ ιδρυμάτων στον μη κερδοσκοπικό τομέα.
- Η δημιουργία ουδέτερων μηχανισμών χρηματοδότησης, με την οποία τουρκοκυπριακοί παράγοντες θα είχαν πρόσβαση σε διεθνή κεφάλαια και κεφάλαια της Κυπριακής Δημοκρατίας χωρίς να εμπεριέχεται υπονοούμενη αναγνώριση. Αυτό το βήμα θα έδινε τη δυνατότητα σε μετριοπαθείς τουρκοκυπριακές οργανώσεις, οι οποίες στοχεύουν προς τη συμφιλίωση, να επεκτείνουν τις δυνατότητες δράσης τους, χωρίς να αντιμετωπίζουν κατηγορίες για προδοσία.

Αυτά τα μέτρα προϋποθέτουν μια αλλαγή πολιτικής σε ευρεία κλίμακα από πλευράς της ελληνοκυπριακής κυβέρνησης απέναντι στην τουρκοκυπριακή κοινωνία, αφού εμπεριέχουν την παραίτηση της πολιτικής της απομόνωσης του Βορρά. Τα μέτρα αυτά δεν θέτουν σε κίνδυνο το καθεστώς της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η υλοποίησή τους απαιτεί όμως από την ελληνοκυπριακή ηγεσία και τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό να ξεπεράσουν τα όρια τους σε μεγάλο βαθμό, αφού είναι δυνατό εθνικιστικοί-σοβινιστικοί κύκλοι στο Βορρά να αξιολογίσουν αυτή την κίνηση σαν μια μορφή υπονοούμενης αναγνώρισης και να την προπαγανδίσουν σαν μερική επιτυχία προς την οδό της επίσημης κρατικής αναγνώρισης. Με μια τέτοια αλλαγή της μορφής της επαναπροσέγγισης από τις υφιστάμενες ανεπίσημες επαφές, η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα νέο επίπεδο σχέσεων με την τουρκοκυπριακή κοινωνία, το οποίο θα ενδιέφερε επίσης και συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις και συντηρητικά σκεπτόμενους πολίτες στο Βορρά, αφού αυτό το επίπεδο τονίζει την συμβολική και εν μέρει νομική ισότητα των ανθρώπων και ιδρυμάτων. Αυτή η αλλαγή πολιτικής θα έδινε συγχρόνως τη δυνατότητα σε ομάδες πολιτών και ιδρύματα του Βορρά και του Νότου, που μέχρι τώρα δεν συμμετείχαν σε καμιά δικοινοτική δραστηριότητα, να συνάψουν επαφές και ανταλλαγές μεταξύ τους σε επίπεδο ιδρυμάτων.

Οι υφιστάμενες δραστηριότητες επαναπροσέγγισης έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην κατανόηση ανάμεσα στις εθνικές ομάδες. Έχουν επιφέρει ριζικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης των δραστήριων στην επαναπροσέγγιση ανθρώπων και έχουν αποκτήσει συμβολικό χαρακτήρα

για το μέλλον μιας ενωμένης και ειρηνικής Κύπρου. Αυτή τη στιγμή υπόκεινται όμως δομικών εμποδίων, τα οποία δεν μπορούν να ξεπεραστούν από μόνα τους. Ακόμα και αν οι προϋποθέσεις εισόδου στη νεκρή ζώνη βελτιωθούν κατά διαστήματα, ο αριθμός των ανθρώπων, τόσο στο Βορρά όσο και στο Νότο, που είναι διατεθειμένοι να αναμειχθούν στην επαναπροσέγγιση στη μορφή ανεπίσημων επαφών έχει κατά μεγάλο ποσοστό εξαντληθεί.

Οι πολιτικές δυνάμεις που επιθυμούν να δουν μια ενωμένη Κύπρο έχουν τη δυνατότητα και, κατά την άποψη του συγγραφέα και την ευθύνη, να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να μειώσουν τα εμπόδια που παρουσιάζονται στα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε εκτεταμένο κοινωνικό πεδίο και να δημιουργήσουν έτσι τις συνθήκες που θα επιτρέψουν τη διαρκή εξέλιξη των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης.

Özet

Makale Kıbrıs'ta en önemli bir kaç ikitoplumlu girişimlerle ilgili genel bilgi sunmaktadır ve bu projelerin önünde engel teşkil eden etkenlerin analizini yapmaktadır. Hem tartışmalı olan tanınma sorununun ve hem de baskıların geniş bir toplumsal yakınlaşmayı derin bir şekilde engellediği gösterilmektedir. Kıbrıs'ta iki toplumlu etkinlikler şekilleri (gayri resmi) ve buluşmaların gerçekleşebildiği yerler (ara bölge veya yurt dışı) itibariyle oldukça sınırlıdır. ‚Dolaylı tanınma‘ konseptini tanıtan bir girişle görüşmeler düzeyindeki tartışılır tanınma sorununun dolaylı olarak toplumsal barış sağlama düzeyine nasıl etkide bulunduğu ve tüm toplumsal yeniden yakınlaşma çabalarını şekil ve çapı konusunda nasıl sınırladığı gösterilmektedir. Sona doğru yazar yapısal engelleri aşabilmek ve gelecekte yeniden yakınlaşmayı yeni bir temele oturtabilmek için politik önerilerde bulunmaktadır.

Giris

AB (Aralık 1999) Helsinki zirvesinde Türkiye'ye AB üye adaylık statüsünün verilmesi Kıbrıs sorununun yapısını derinden değişime uğratmıştır. Kıbrıs sorunu ile ilgili dolaylı muhatap olan üç devletin artık Avrupa hukuk çerçevesi ve değerleri doğrultusunda konuyu değerlendirmek zorunda kalmaları, konuyu artık eskisinden daha fazla Avrupa'nın bir sorunu haline getirmiştir. Türkiye, sorunu Avrupa Hukuk'u ile uyumlu bir şekilde çözümlemesi yönünde artık göz ardı edemeyeceği siyasi ve hukuksal taleplerle karşı karşıya kalmaktadır.

Avrupa Birliği'nin (AB) 2004 veya 2005 yılındaki genişlemesinde Kıbrıs Cumhuriyeti AB üyesi olacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti (Kıbrıslı Rum) Hükümeti uluslararası tanınmış, tek başına temsiliyet hakkına sahip olduğundan dolayı Kıbrıs'ın Kuzey tarafında hukuken AB üyesi olmuş olacaktır. Fiilinde bunun öyle olup olmayacağı henüz açık değildir. AB'ye katılma süreci ve Birleşik Milletler'in (BM) süregelen çabalarının birleşmesi, Ocak 2002 tarihinde yeniden başlatılmış olan iki toplum arası görüşmelerin başlatılması ile olumlu yönde gelişme umudunu barındırmaktadır. Mesela Kıbrıslı Türk Liderliği geçen yıllarda iki toplumlu görüşmelerin yeniden

başlayabilmesi için Kuzey'in tanınması şartından vazgeçebilmiştir. Görüşmelerin çözüme götüreceği, kaale alınacak sonuçlara varıp varmayacağı ileride belli olacaktır. Liderlerin şahsen ve sürekli buluşmaları, tarafların görüşmelere belli bir ciddiyetle yaklaştıklarını ve çözüm şanslarının bulunduğunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda Kuzey ve Güney Kıbrıs insanlarının yeniden toplumsal yakınlaşmaları ile ilgili iyileştirme olanaklarını gözden geçirmek anlamlıdır.

Bu makale en önemli iki toplumlu girişimler hakkında genel bir fikir vermekte ve bu girişimlerin önlerinde geçmişte ve bugün bulunmuş olan ve bulunan faktörleri analiz etmektedir.¹ Hem açık ve tartışılır olan tanınma sorununun, hemde baskıların çok yönlü toplumsal yakınlaşma sürecinin gelişmesini derinden ve kalıcı şekilde engellediği gösterilecektir. Sonuçta ise engellerin değişime uğramadan sürmesi durumunda yazar tarafından olası olarak değerlendirildiği bir senaryo ve ayrıca yapısal engelleri aşmak için siyasi önerileri tartışılacaktır.

Kuzey ve Güney'de yeniden yakınlaşma

Kıbrıs'ta iki toplumun birbirine yönelik ilişkilerinin yapılanması için 'Rapprochement' (toplumsal yeniden yakınlaşma) kelimesi kullanılmaktadır. Çok kullanılmasına rağmen kavram gerektiği kadar net ve açık değildir. Ayrıca Kuzey ve Güney'de yeniden yakınlaşma ile ilgili genel anlayışlar birbirinden farklıdır. Bundan dolayı iki toplumda yeniden yakınlaşma taraftarları ve karşıtları arasında keskin bir ayırım yapmak zordur. Bir çok siyasi etnik çatışmada olduğu gibi, Kıbrıs'ta yeniden bir yakınlaşma adımına bireyler veya siyasi partiler tarafından sunulacak siyasi destek veya karşı koyma, o adımın somut ayrıntılarına ve şekline bağlıdır.

Kıbrıs Rum bağlamında yeniden yakınlaşma (*epanaproseggisi*) Kıbrıslı Türk toplumu ile ilişki kurma ve yakınlaşma olarak anlaşılmaktadır. Örneklerin büyük çoğunluğunda insanlar arası şahsi ilişkiler ön planda durmaktadır. Kuzey ve Güney arasında ekonomik ilişkilerin kurulması ve

---

¹ Bu makale Nisan 2002 tarihinde tamamlanıp, başka çalışmalarımın yanında özellikle Kıbrıs'ta iki toplumlu etkinliklerle ilgili doktora tezimin sonuçlarına dayanmaktadır. Konu ile ilgili daha ayrıntılı inceleme için bak: *Wolleh, Oliver, Die Teilung überwinden: Eine Fallstudie zur Friedensbildung in Zypern*, Münster, Hamburg, London, 2002 (Bölünmüşlüğü aşmak: Barış çabaları ile ilgili örnekler üzerine araştırma). Bu makale çerçevesinde Kıbrıs sorununun tarihi gelişmesi ve geçişi konusunda bir genel bakış sunmaktan uzak durulmaktadır.

Kuzeye karşı ekonomik ambargodan vaz geçilmesi yeniden yakınlaşma tartışmasına dahil edilmemektedir.

Güneydeki yeniden yakınlaşma karşıtlar bloku Kıbrıs sorununu sadece Türk askeri işgali sonucu olarak algılaması ile sadece buna indirgemesinden ve yansıtmasından oluşmaktadır. İkitoplumlu veya iki toplum arası çatışma etkenlerinin varlığı konu edilmemekte hatta red edilmektedir. Bunlara göre sorun ağırlıklı Uluslararası Hukuk'un Türkiye tarafından çığnemesidir. Dışarıya yönelik iki toplumlu çatışmanın varlığını red eden ve iki toplumun geçmiş ilişkilerini, uyumlu yaşayan halktopluluğu şeklinde yansıtan varsayım, iki toplumun barışmasını ve yakınlaşmasını gereksiz kılmaktadır. Aynı zamanda yeniden yakınlaşma karşıtları yakınlaşmayı kendilerine göre işgal gücü Türkiye'ye karşı mücadelelerinde (*anti-occupational struggle*) risiko olarak görmektedirler. Bu kesim ikitoplumlu buluşma ve ikitoplumlu dialog konusunda bir tarafta geçmişte kendilerine göre barış içerisinde birlikte uyumlu yaşamışlık konseptlerini tehlikede görmekte, diğer tarafta ikitoplumlu buluşma ve ilişkilerle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni dolaylı olarak tanıma korkusu ve endişesini yaşamaktadır. Bu endişeyi yeniden yaklaşıma taraftarlarında paylaşabilmekte ve böylece Kıbrıs Rum toplumunda bu konuda hem militan yeniden yakınlaşma karşıtları, hemde aktif yeniden yakınlaşma taraftarlarının onayına sahip bir temel hemfikirlikten söz etmek mümkündür.

Kıbrıslı Türk toplumunda Rapprochement (*yeniden yakınlaşma*) kavramından çoğu zaman Kuzey ve Güney arasında eşit tarafların buluşması ve işbirliği anlaşılmaktadır. Genelştirilerek söylenebilir ki, sadece küçük bir siyasi azınlık Kıbrıslı Rum toplumu ile ilişkileri tamamen red etmektedir. Kuzey'deki yeniden yakınlaşma karşıtlarının karakteristik yapısı iç çatışma etkenlerini vurgulamasıdır. Bunlara göre sorun öncelikli olarak iki toplum arasında çatışmanın varlığında ve iki toplumun aktüel ayrılığı kendilerince Kıbrıslı Türk azınlığının Kıbrıslı Rum çoğunluğunun tehditi ile açıklanıp meşrulanmaktadır. Bu görüş genel olarak Kıbrıslı Rum halkına karşı oldukça olumsuz bakışla ve Kıbrıslı Rumların 60'lı yıllardaki zulümünün sistemli ve propaganda amaçlı hatırlatılması ile yansımaktadır. Yeniden yakınlaşma karşıtları çoğu zaman Kıbrıslı Türk ve Rumların birlikte yaşamalarının mümkün olmadığı varsayımı ve bundan dolayı buluşmalarının gerekmediği görüşünü ifade etmektedir. Gerekçe olarak toplulukların çok farklı olmasından dolayı zulümlerin yaşanacağı düşünülmektedir. Bu, Kuzey'de Kıbrıs Rumları'nın zorla lokavt edilmesini ve Türkiye'nin askeri varlığını, ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığını meşrulanıran temeli oluşturmaktadır. Bu grup için yaşanan statüko ve iki toplumun katı ayrılığı Kıbrıs sorununun çözümüdür. En radikal biçiminde bu görüş Kıbrıs Rum topluluğuyla ilişkileri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin amaçlanan uluslararası hukuk esasında tanınmasından sonra bile red

etmektedir. Daha az radikal yeniden yakınlaşma karşıtları ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmasından sonra Kıbrıs'ın iki bölümü arasında devletlerarası ilişkilerin oluşmasından yanadır.

Toplumsal aktörler ve yeniden yakınlaşma

Adanın hem Kuzey ve hemde Güney'indeki Sivil Toplum Örgütleri'nin (NGO) toplumlar ötesi projeleri konusundaki hareket alanları karşılıklı olarak devlet yetkililerini tanımamalarından dolayı sınırlı kalmaktadır. Tanınma sorunundan kaynaklanan engelleri ayrıntılı olarak analiz edebilmek için 'dolaylı tanınma konseptini' açıklamak gerekmektedir.

Toplumsal işbirliğinin gerçekleşmemesi bu konseptte dayanmakta, bunun etkisi olmadığı zaman ise toplumsal işbirliği baskı ile engellenmektedir. Dolaylı tanınma ve baskı içiçe geçer ve yeniden yakınlaşma için çaba veren çoğunluğa – siyasi etkilerinin ve yaptırım güçlerinin yetersiz kalmasından dolayı - aşılmayacak engeller ağı oluşturur. Bundan dolayı yeniden yakınlaşma aktivistleri siyasi etki ve yaptırım gücü daha güçlü olan aktörlerin (bunlar ise çoğu zaman yabancılardır) desteğine² veya bu makalenin savunmaya çalıştığı - genel siyasi çerçevenin değişimine muhtaçtır.

Dolaylı tanınma konsepti her iki tarafta mevcuttur. Her iki toplumda bu iki şekliyle görülür: *dolaylı tanınmanın talep edilmesi* ve diğer tarafı *dolaylı tanımaktan kaçınılması*.. Dolaylı tanımadan kaçınmak, iki toplumlu ilişki ve buluşmalarda birey veya örgütlerin diğer tarafın devletini dolaylı olarak tanıma anlamına gelebilecek davranışlarda bulunmamak anlamına gelmektedir. Karşı tarafın dolaylı tanınmasından kaçınılması aynı zamanda kendi toplumunun siyasi emellerine zarar vermeyi önlemek veya engellemek anlamındadır. Dolaylı tanınma talebi ise karşı taraftan kendi devletinin dolaysız tasdiğini aktif olarak istemektedir. Yani kendi devleti veya devlet anlayışını ikitoplumlu ilişki / buluşmada dolaylı olarak tasdik edilmesini istemektedir.³

---

² Yabancı aktörlerin işlevleri ve rolleri ile ilgili bak *Wolleh*, Kapitel 10 „Bikommunale Begegnung und die Rolle der ausländischen Akteure“, 2002, S. 298 – 324 (Bölüm 10 ‚İkitoplumlu buluşmalar ve yabancı aktörlerin rolü‘) .

³ Wolleh, Kapitel 8.3.1. „Konzeptbildung: Implizite Anerkennung“, 2002, S. 254 – 260 (Bölüm 8.3.1. ‚Kolept oluşumu: Dolaylı tanınma‘); *Wolleh, Oliver*, Gesellschaftliche Vertrauensbildung: Über die schwierige Anerkennung in Zypern, *Gewaltfreie Aktion*, Heft 115/116, 30. Jahrg., 1. + 2. Quartal 1998 (Toplumsal güvenin yaratılması: Kıbrısta tanınma konusunda zorluklar, *Gewaltfreie Aktion Dergisi*, Sayı 115/116, 30. Yıl, birinci ve ikinci yıl çeyreği 1998).

Bu durumda mesela iki okulun öğrencileri ve öğretmenleri arasında işbirliği hemen hemen imkansız olur, çünkü her iki kurum, kendi devletinin yasaları esasında hareket etmekte ve kendi hükümetinin paraları ile çalışmaktadır. Kıbrıs Rum okul müdürünün endişelerine göre ,resmi' ilişki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini (KKTC) dolaylı olarak meşru kılabilmektedir. Bundan dolayı sadece gayri resmi ilişkilere razı olur. Kıbrıs Türk müdürü buluşmada kendisine resmi sıfatıyla hitap edilmesinde ısrar etmekle, kendi okulunun ve ,kendi' devletinin sembolik olarak tanınmasını istemiş olur ve karşı taraf bunu böyle algılar. Kıbrıslı Rum meslektaşı böyle bir işbirliği önerisini bundan dolayı red eder. Uluslararası tanınmış Kıbrıslı Rum Hükümeti tüm adayı kapsayan egemenlik talebine sahiptir. Bu nedenden dolayı Kıbrıslı Rumlar KKTC'nin devlet oluşunun sadece sembolik veya dolaylı olsada tasdik edecek bir projeye katılmaz.

Karşı tarafı dolaylı tanımaktan kaçınmak Kıbrıslı Türk tarafında da mevcuttur, ancak şekli, bir Kıbrıslı Rum devletinin varlığı prensip olarak sorgulanmadığı için, farklıdır. Kıbrıslı Türk müdür genel olarak Kıbrıs Cumhuriyeti varlığını tüm ada üzerinde egemenlik talebi ile birlikte dolaylı olarak tasdik edebilecek herşeyden kaçınır. Mesela Kıbrıslı Rum meslektaşı okulunun müdürü sıfatı ile selamlanırken, kendisine sadece ismen hitap edilmesini kabullenmez. Kıbrıslı Türkler hem bireysel ve gayri meşru olan buluşmalara, hemde resmi ilişki biçimlerine açıktır. Onlar için önemli olan her iki tarafın eşit partnerler olarak hareket edebilmesi ve muamele görmesidir.⁴

Kuzey ve Güney'de ifade edilen resmi egemenlik anlayışları (Kıbrıs çapında egemenlik, paylaşılmış egemenlik) birbirleriyle uyuşmadığı için, sadece tek taraf kendi egemenlik anlayışının dolaylı tasdiğinde ısrarlı olmasında bile aralarında ilişki mümkün olmaz. Diğer yanda taraflar birey veya toplumsal aktörler olarak aralarında diğer tarafın pozisyonunu dolaylı olarak tasdik etmeme konusunda dikkatli davrandığı sürece, ilişkiler uyumlu olabilmektedir. Müdürler için bu şu anlama gelebilir, ilişkilerinin gayri resmi olduğunu açıklarlar ve bilinçli olarak birbirlerine sıfatları ile hitap etmezler. Aynı şekilde öğrencilerde okullarının öğrencileri olarak resmi sıfatları ile değilde, sadece ,gençler' olarak buluşurlar. Bu strateji Lefkoşa'nın belediye başkanları tarafındanda şehrin iki bölgesi ile ilgili *Lefkoşa Master Planı* çerçevesinde işbirliği ilişkilerini geliştirmelerinde uygulanmıştır.⁵ Aşağıdaki cetvel dolaylı tanınmanın talebi ve bundan kaçınma ilişkisi hakkında umumi bilgi sunmaktadır.

⁴ Dolaylı tanınma konusunda ek örnekler için ve ikitoplumlu ilişkiler için tanınma sorununun önemi ile ilgili bak *Constantinou, Costas M. ve Papadakis, Yiannis, The Cypriot State(s) in situ: Cross-ethnic Contacts and the Discourse of Recognition, Global Society, Vol. 15, No, 2, 2001 S. 125 – 148.*

⁵ *UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees (ed.), The Nicosia Sewerage Project: A Plan For Nicosia A Strategy For The World, Nicosia, 1995. Ayrıca Demetriades, Lellos, The Nicosia Master Plan, Journal of Mediterranean Studies, Vol. 8, No. 2, 1998.*

Dolaylı tanınma şekilleri arasındaki ilişkiler		
	Kıbrıslı Türk NGO'nun tutumu „Dolaylı tanınmayı talep eder“	Kıbrıslı Türk NGO'nun tutumu „Dolaylı tanımaktan kaçınır“
Kıbrıslı Rum NGO'nun tutumu „Dolaylı tanınmayı talep eder“	Uyuşmaz, aralarında ilişki mümkün olmaz	Uyuşmaz, aralarında ilişki mümkün olmaz
Kıbrıslı Rum NGO'nun tutumu „Dolaylı tanımaktan kaçınır,“	Uyuşmaz, aralarında ilişki mümkün olmaz	Uyuşur, aralarında ilişki mümkündür

Dolaylı tanınma isteği ve dolaylı tanımaktan kaçınma ikitoplumlu buluşma ve işbirliğinin gerçekleşmemesine veya ikitoplumlu etkinlikler büyük çoğunluğunun ara bölgede veya yurt dışında ‚gayri resmi‘ buluşmalar – mesela privat bireylerin dialoggrupları, tartışma toplantıları, Kültür ve Müzik etkinlikleri – şeklinde gerçekleşmesine yol açmaktadır. Böylece ikitoplumlu etkinlikler *şekil itibari* (gayri meşru) ve aşağıda göreceğimiz gibi, *buluşma yeri* (ara bölge veya yurt dışı) açısından sınırlandırılmışlardır. Böylece görüşmeler düzeyinde açık olan tanınma sorunu dolaylı olarak toplumsal barışın gelişmesi düzeyini etkilemekte ve tüm toplumsal yeniden yakınlaşma çabaların şekil ve kapsamını sınırlamaktadır.

Kıbrıs'ta resmi sıfatın kullanılmasını istememek ve dolaylı tanımadan kaçınma ruhuyla hareket etmek ikitoplumlu etkinlikleri mümkün kılar. Aynı zamanda ikitoplumlu görüşmelerde kendi toplumunun tipik egemenlik anlayışının dolaylı tasdiğinde ısrar etmeyen aktivist, her zaman kendi devletinin tasdiğinde ısrarlı olan Kuzeyde ve Güney'deki milliyetçi anlayışlardan uzaklaşmış olur. Kıbrıs'ta ikitoplumlu buluşma ve işbirliği girişimleri oluşturmak için gayri resmi buluşmalara hazır olan insanlar bulmak yeterli değildir. Bu insanların (bireyler veya örgütlerin) girişimlerini hayata geçirebilmeleri için bir siyasi gücün desteği veya başkalarının siyasi koruması altında (mesela etkin yabancı elçiler) olup olmadıkları esas sorundur. Kuzey'de yaşanan siyasi şartlarda bir Kıbrıslı Türk müdür kendi Hükümetinin isteğine karşı resmi devletokulu müdürü sıfatında ısrar etmediği bir ikitoplumlu projeye katılmaya kalktığı durumda çok uzun zaman o sıfatı taşıyamayacaktır. Aynı şekilde gayri resmi buluşmalara hazır olan Kıbrıslı Rum yeniden yaklaşıma taraftarları kamuoyunda şiddetli saldırılarla, kendi milli çıkarlarını Türk tarafına satma suçlamaları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Dolaylı tanınmanın iki şekli (talep etmek ve kaçınmak) iki toplum arası birey ve örgütlerin aralarındaki davranışların sadece sembolik içeriklerine yöneliktir. Hukuksal konseptler değildir, çünkü ne bireyler – bir okul müdürü olsa bile- , nede örgütler bir devletin tanınması ile ilgili

hukuksal bağlayıcı açıklamalarda bulunamazlar. Buna rağmen bu konsept her iki toplumda da bireylerin ve örgütlerin hareket imkanlarını sınırlandırabilen bir dogma karakterine sahiptir. Bir yanda bu konsept birçok insanın siyasi anlayışı olan, Kıbrıslı Türk veya Rum olsun ,diğer tarafın' devletini tanımamak ve kabullenmemekle uygundur. Diğer yanda her iki tarafta da gayri resmi ilişkilerden öte işbirliği ve yeniden yakınlaşmayı barış süreci için gerekli adımlar olarak gören oldukça insan mevcuttur. Buna rağmen her iki tarafın Hükümeti kendi imkanları ile anlayış ve yapısal olarak yeniden yakınlaşmayı gayri resmi ve bireysel – özel konumundan öteye gelişmesini engellediği için, pratikte yeniden yakınlaşma girişimleri gayri resmi düzeyde kalmaktadır.

Dolaylı tanınma ve baskının nasıl içiçe işleyerek yeniden yakınlaşma projelerini engellediğini, veya zora soktuğunu görebilmek için Kıbrıs'ta insanların buluşmasını engelleyen faktörlerin incelenmesi gerekmektedir.

Zor buluşma

İki çatışma tarafları arasında ilişki ve buluşma her yeniden yakınlaşma girişiminin temel şartıdır. İkitoplumlu buluşmalarla ilgili Kıbrıs'ta iki ayrım yapılabilir: Birisi *karşı tarafa geçiş* ile şahısların güneyden kuzeye veya tersi şekilde geçmesi veya her iki şahsın kendi taraflarından ayrılıp her iki tarafın egemen olmadığı *,ortada buluşmasıdır'*. Bu, ya BM'nin denetiminde olan ara bölgede veya yurt dışında olur. Ara bölgede gerçekleşen iki toplumlu buluşmaların çoğu BM tarafından kontroll edilen Ledra Palace Oteli, hemen bunun yanında bulunan yeni Fullbright binası ve Kıbrıslı Türkler ve Rumlar'ın yaşadığı Pile köyünde gerçekleşir.

İkitoplumlu hareketliklere katılmak için diğer tarafa geçmek isteyen Kıbrıslılar için iki etkenden oluşan engeller vardır: Birisi dolaylı tanımaktan kaçınmak ve diğeri ise hareket özgürlüğünün engellenmesidir (Repression). Kıbrıslı Türkler ve Rumlar farklı boyutlarda bu sebeplerden etkilenmektedir.

Kuzey tarafı dolaylı tanımamaya çalışmak, bir Kıbrıslı Rumun diğer tarafa geçmesini oldukça problemlili hale sokar. Güneyden Kuzeye geçerken kişi Checkpoint (sınır geçiş kontrol

yeri) Ledra Palace'ta⁶ kendi anlayışına göre var olmayan Kıbrıslı Türk Devletini tanıyacak davranışlarla karşı karşıya getirilmektedir. Mesela Checkpointin Kıbrıslı Türk sınır kontrolünde ,Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' (KKTC) yazısını taşıyan girişformunu imzalayıp vize harcı ödemesi gerekmektedir. Bunun sonucu kişinin dolaylı tanımdan kaçınmaya uygun olarak davranıp, geri dönmesi ve kendi kendine sınırlar uygulamasıdır. Bu davranış ,kendi memleketinde' serbest dolaşmak için ne pasaport gösterilir, nede vize alınması gerekir şeklinde açıklanır.⁷

Kendi kendini sınırlamanın yanında Kıbrıslı Rumlar için kendi tarafında ara bölgede orta yerde buluşma veya karşı tarafa geçmeyi engelleyen etkenler vardır. Bu engeller Kuzeyde olduğu gibi Hükümet tarafından değil, toplumsal aktörlerden oluşur. Kıbrıslı milliyetçi Rum gruplarının ve göçmen örgütlerinin Ledra Palace Checkpoint'inde yaptıkları gösteriler Kıbrıslı Rum yaklaşma aktivistleri için, özellikle iki toplumlu çalışmalarda henüz tecrübesiz olanlar için ciddi şekilde yıldırıcı olabilmektedir. Sınırı geçmeye çalışan aktivistler Chekpoint'te ,hainler' veya ,utanmazlık – turistleri' (*tourist of shame*) şeklinde hakaretlere uğrayabilir, bağırımlar itişmelerle karşılaşabilir veya 1997 yılında olduğu gibi arabaları ,hainler' yazıları ile çizilebilir.⁸

Buna karşılık Kıbrıslı Türkler'de kendi kendini sınırlama davranış şekillerini tespit etmek mümkün değildir. Bunun nedeni Güney'e geçerken Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dolaylı tanınmasını teşkil edecek prosedürün yaşanmamasıdır. Prosedür esnek ve daha ,yüce ruhludur', çünkü KKTC kimlik kartı kabul edilmekte ve Kıbrıs Cumhuriyetinin sembolik tanınması istenmemektedir. Bundan dolayı da sınırı geçen bir karşı koyma davranışı veya aykırı davranış göremez. Kıbrıslı Türkler sık sık ve bazen yıllar sürebilen ara bölgeye geçmelerini engelleyen geçiş izini

---

⁶ Ledra Palace Checkpointi Lefkoşe'nın yüreğinde bulunmaktadır. Burada ara bölge sadece bir kaç metreden oluşmaktadır. Bu bölgede yukarıda ismi geçen ve BM tarafından kontrol edilen Ledra Palace oteli bulunmaktadır. Kıbrıs Rum Checkpointini geçip ara bölgeye girdikten bir kaç metre sonra sol tarafta Fulbright Kommission binası ve Ledra Palace oteli bulunmaktadır. Yola düz devam edildiğinde 50 metre ötede Kıbrıs Türk Checkpointine ulaşılır. Ledra Palace Checkpointinin topografik durumunu ve iki toplumlu buluşmalar için önemi ile ilgili bak *Wolleh*, Kapitel 9.3 „Der Seitenwechsel am Checkpoint Ledra Palace“, 2002, S. 272 – 282 (Bölüm 9.3 ,Chekpoint Ledra Palace'ta karşı tarafa geçiş').

⁷ Burda değinilen vize harcı 1999 yılında zamanın Turizm Bakanı tarafından kaldırıldı. Ancak form henüz kullanılmakta ve halen Kıbrıslı Rumlar için ürkütücü karakterini korumaktadır.

⁸ Güneyde iki toplumlu çalışmalara katılan aktivistlere karşı engellemeler çok çeşitli ve ince şekiller alabilmekte. Etki şiddetinde değişken olabilmekte ve sadece ara bölgeye geçiş anı ile sınırlı olmamaktadır. 1996 Yılında bazı bu tür engelleme şekilleri, Kıbrıs Türk tarafında yaşatılan engellemelerle birlikte Güvenlik Konseyi S/1996/1062 kararında yargılanmıştı. Genelleştirilerek Kıbrıs Rum tarafında hareket özgürlüğü hakkı ile ilgili baskı ve kısıtlamaların bulunmadığı söylenebilir. Kıbrıslı Türk aktivistleri bu tür engellemelerle hareket etmeyi öğrenmiştir. Bundan dolayı bunlar prensip olarak ara bölgeye veya karşı tarafa geçmek ve buluşmaları gerçekleştirmek için daimi ve sistemli engel teşkil etmez.

alamadıklarından dolayı, hareket özgürlükleri kendi Hükümetleri ve idarileri tarafından ciddi engellerle kısıtlanmıştır.

Böylece Kıbrıslı Türk ve Rumlar'ın büyük çoğunluğu, çeşitli nedenlerden olsada, kendi başlarına *karşı tarafa geçme* ve bu şekilde ikitoplumlu buluşmalara katılabileme imkanına sahip değildirler. Kıbrıslı Rumlar genelde karşı tarafa geçmeyi şartlardan dolayı kendileri redederken, Kıbrıslı Türkler engellenmektedirler. Bu nedenlerden dolayı ikitoplumlu ilişkilerin büyük çoğunluğu BM tarafından denetlenen ara bölgede gerçekleşmektedir. Bunlara rağmen karşı tarafa geçişler yaşıyorsa, bunlar genellikle BM veya başka etkin yabancı örgütlerin girişimleri ile Kıbrıslı Rumlar için bu kurumlardan birisinin formları doldurmasıyla, Rumları provokatif, girişprosedürlerden' kurtararak ve Kıbrıslı Türkler diğer tarafa geçmesi için yine BM veya etkin yabancı örgütlerin Kıbrıslı Türk otoritesine baş vurarak geçiş izini sağlanmakla gerçekleşir.

Kıbrıslı Rumların karşı tarafa geçmemesinin nedeni sadece 'girişprosedüründen' dolayı değildir. Kıbrıslı Rum yaklaşma aktivistleri daha büyük çapta üçüncü taraflar aracılığı ile Kuzeye geçmeyi başardıkları zaman Kıbrıslı Türk otoritesi tarafından lokavt edildikleri bilinmektedir. Kıbrıslı Rumlarda kendi kendilerini sınırlama tavrı kalktığı ve Kuzeyde buluşma olanaklarının genişlediği ölçütte Kıbrıslı Türk otoritesi lokavt baskı aracını yaşatmaktadır.⁹ Bu şekilde dolaylı tanımadan kaçınma ve baskı içiçe işler, aynı zamanda yaşanır ve dışardan bakan birisinin bu faktörlerden hangisinin etkin olduğunu tespit etmesi zor olur. Bu özellikle Kıbrıslı Rumların genelde Kıbrıslı Türklerin baskılarına işaret ederek ikitoplumlu buluşmanın gerçekleşmemesinde kendi paylarının ne olduğunu tespit etmekten uzak durmaları, Kıbrıslı Türk temsilcilerinin ise Rumların boykot edici tutumlarını gerekçe gösterip kendi devletlerinin baskılarını inkar etmeleri ile daha zor hale gelmektedir.

Böylece Chekpointte bulunan Ledra Palace ve gittikçe Pile köyü Kıbrıs'ta ikitoplumlu buluşmaların gerçekleştiği hemen hemen tek yerler haline gelmiştir. Burda kalan sorun, Kıbrıslı Türklerin ara bölgeye ulaşabilmesi için hareket özgürlüklerinin sağlanmasıdır. Ledra Palace ve Fulbright binası ancak bu tür buluşmalar için buluşma yerleri olarak oldukça sınırlı derecede uygundur, çünkü yıkılmış ve kurşun delikli binalarla sarılmış bu yerler her tür toplumsal yaşamdan uzaktır. Bu binaların içinde dialog mümkün olabilir, ancak birlikte toplumsal hareket mümkün değildir.¹⁰

⁹ *Wolleh*, Kapitel 10.1.2 „Der Seitenwechsel durch einfachen Zugang“, 2002, S. 294 – 299 (Bölüm 10.1.2 „Kolay geçişle karşı tarafa geçiş“). Bu bölümde söyleşilerde yapılan ifadelerde Kıbrıslı Rum aktivistlerinin Kuzeye geçme stratejileri ve Kıbrıs Türk Hükümetinin bunları engellemek için (karşı)stratejilerinin birbirine etkisi tartışılmaktadır.

¹⁰ Pile köyünün canlı bir yer olması ve ikitoplumlu buluşmalar için öneminin artması ile ikitoplumlu buluşmalar için grupların izole olma yanı azalmaktadır, çünkü toplantılar sonrası gruplar örneğin hep

İki toplumlu girişimler

En büyük ve en önemli toplumsal barış çabası girişimlerden birisi Conflict Resolution Antrenör Grubu'dur (Uyuşmazlıkların Çözümü Eğitmenler Grubu).¹¹ Antrenör Grubu'nun kurulması 1993 yılında başlamıştı ve her iki toplumdaki girişken Kıbrıslılar ve değişik yabancı aktörlerin işbirliğinin sonucuydu.¹² Girişim her iki toplumda ayrı gruplarla başlayıp (tektoplumlu süreç), ikitoplumlu buluşmalar ve birlikte hareket eden bir grup şeklinde gelişmişti. 1995 İlkbaharında yaklaşık 30 kişiyi kapsayan grup, kendi projelerini başlatmaya, yeni ikitoplumlu hemşehriler grupları kurmaya ve diğer tarafa ziyaretler örgütlemeye başlamıştı. 1997 yılı sonuna kadar sadece Ledra Palace ve Fullbright binasında buluşan ikitoplumlu hemşehriler gruplarının sayısı 25'e çıkmıştı. İlk büyüme sürecinde Eğitimciler Grubu, Aynı Köyden Gelenleri Buluşturma Grubu, Federasyon ve AB Araştırma Grubu, Barışkonseri Grubu, Kültür Gecesi Grubu, Diğer Tarafa Mektuplar Grubu, Barış İçin Teknoloji Grubu, Yöneticiler Grubu, Kadınlar Grubu, Genç Politik Liderler Grubu, Genç İşadamları Grubu, Üniversite Öğrenciler Grubu I ve Hukukçular Grubu kurulmuştu.¹³ Beş ve otuz üye arasından oluşan bu ikitoplumlu gruplar aşağı yukarı her iki veya üç haftada bir ara bölgede buluşuyorlardı. Buluşmalar Antrenörler Grubu üyeleri tarafından örgütlenip yönetiliyordu. İkinci bir süreçte bu gruplardan Hemşehriler Grubu II - VII, Üniversite Öğrenciler Grubu II, Aynı Köyden Gelenler Grubu, Genç Çevreciler, Gençler Barış için Buluşuyor, Hade Dergisi, Sanatçılar Grubu, Federasyon Grubu ve Çevre Grubu. Bunun yanında Antrenörler Grubu çeşitli grupların üyeleri için Kuzey'e ve Güney'e ziyaretler düzenliyordu. Bu grupların gelişmesinin etkisi ile Birleşmiş Milletler de ara bölgede iki toplumlu büyük etkinlikler veya karşı tarafta bulunan dini kutsal yerlerin ziyaretlerini örgütlemeye başlamıştı. 1997 Yılı sonuna kadar Antrenörler Grubu'nun iki toplumlu

---

birlikte yemek yemeğe gidebiliyorlar. Pile köyünün iki toplumlu etkinlikler için önemi ancak 2000 yılından sonra gelişmiştir. O zamana kadar Ledra Palace Kıbrıs'ta hemen hemen tek buluşma yeri idi.

¹¹ *Wolleh, Oliver*, Citizens' Rapprochement by the bi-communal Conflict Resolution Trainer Group: Local Peace Constituencies in Cyprus, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, Report No. 8, Berlin, 2001.

¹² Kıbrıslıların Conflict Resolution antrenörleri olarak eğitilmesi başlangıçta 1994 yılından itibaren Conflict Management Group (CMG)'la birlikte Cyprus Consortiumu oluşturan Institute for Multi-Track Diplomacy, (IMTD) ve National Training Laboratories (NTL) elemanları ile gerçekleşti. Bu proje Cyprus Fulbright Commission ve Amerikan Agency for International Development aracılığı ile Amideast tarafından finanse edildi.

¹³ Gruplarla ilgili daha fazla ayrıntı için, oluşma süreçleri, etkinlikleri ve oluşumları için bak *Wolleh*, 2002, S. 135 ff.

grup ve etkinliklerine 1.500 - 2.000 Kıbrıslı katılmıştı.¹⁴ Böylece iki toplumun ayrılmasından sonra yeniden yakınlaşma girişimlerinden en geniş birisi oluşmuştu. Bu girişimler sadece katılanların büyük sayısı ile intiba bırakmıyordu. Çoğu zaman uzmanlardan oluşan daha henüz sayısı az ikitoplumlu yeniden yakınlaşma girişimlerine katılamayan yeni çevreler dahil edilebiliyordu. Ayrıca Conflict Resolution Antrenörler Grubu üyeleri moderatör (yönetici/sunucu), yardımcı ve antrenörler olarak bir çok iki toplumlu gruba katılanlar arasında ‚dinleme – anlama – kabullenme‘ anlayışının hakim olduğu ‚derin dialog‘ başlatmışlardı.¹⁵

Antrenörler Grubu'nun etkinlikleri her iki toplumdaki katılanlarda geniş bir öğrenme süreci sağlamıştır. İki toplumun ilişkilerinde şiddetli geçmişle ilgili daha dengeli görüşler geliştirilmiş, düşman anlayışları sorgulanmış, kaldırılabilenmiş, çeşitli siyasi pozisyonların gereksinim ve motifleri için daha büyük anlayış geliştirilebilmişti.¹⁶ Bu yazı çerçevesinde tek tek iki toplumlu gruplar içerisindeki gelişmeleri aktarmak mümkün değildir. Genel olarak denilebilir ki ‚derin dialog‘ grupların hareket yeteneklerini özellikle dolaylı tanınma ve baskılar konusunda geliştirebilmiş ve genişletebilmişti.¹⁷

Bunca yeniden yakınlaşma gruplarının oluşması ve genişlemesi zorluklardan, kopukluklardan ve yenilgilerden yoksun değildi. Dolaylı tanımdan kaçınmanın ve baskıların yaşadığı tüm engeller burdada yaşanmaktaydı.

Yukarıda sayılan tüm bu gruplar şekilsiz gruplardı, yani kayıtlı sivil toplum örgütleri (NGO) değillerdi. Aynı zamanda tüm katılanlar özel şahıslar olarak toplantılara katılırdı. Antrenörler Grubu üyeleri yıllarca grupların kurumsallaşması ve NGO'ler olarak kayıtlarının nasıl olabileceği şekiller üzerine düşünmüş ve tartışmıştır.¹⁸ Gelişen yeniden yakınlaşma hareketinin kurumsallaşması geniş neticelere sahip olacaktı. Bağış ve mesela AB gibi uluslararası teşvik paralarına ve bunların idarisine sahip olunabilirdi. Yerel temsilcilikler kurulup, yerler kiralanabilirdi, antrenör elemanları çalıştırılıp ve iki toplumlu grupların geliştirdiği bir çok proje için proje finansmanları sağlanabilirdi. Kısaca, tüzel kişiliğe sahip ikitoplumlu bir örgütün kurulması

¹⁴ Şu anda gerçekleşmiş olan büyük festival, konser, toplantı v.s. gibi etkinliklerde düşünüldüğü zaman, Kıbrısta 4.000 – 5.000 arası kişinin iki toplumlu tecrübelerine sahip olduğundan söz etmek mümkündür.

¹⁵ Bu bağlamda ‚kabullenme‘ ile prensip olarak başka bir görüşün var olduğunu kabul etmeyi açıklanmaktadır, o görüşe katılmayı değil.

¹⁶ Broome, Benjamin J., Overview of Conflict Resolution Activities in Cyprus: Their Contribution To The Peace Process, in: *The Cyprus Review* vol. 10, no. 1., Spring 1998, S. 47 - 66.

¹⁷ ‚Derin Dialogun‘ analizi için bak Wolleh, Kapitel 7.3 ‚Bikommunaler Dialog auf Gruppenebene‘, 2002, S. 186 – 228 (Bölüm 7.3 ‚Gruplar düzeyinde iki toplumlu dialog‘).

¹⁸ Antrenörler bu konuda iki toplumlu Kadın Araştırma Merkezi, İki Toplumun Tarihi, Kültürel ve Sosyal Sorunlar Merkezi, Türkçe ve Yunanca Dilleri Merkezi, ayrıca iki toplumlu *conflict resolution* ve *problem-solving*-Methodları için Antreman Merkezi gibi örgütlemeleri düşünmüştü.

gayri resmi şekilsiz ikitoplumlu tartışma-, dialog-, kültür- ve buluşma grupları ağına yeni kurumsal büyümesine sınır konulamıyacak bir yön verirdi. Tüm bunlar olmadı.

Ortak ikitoplumlu bir NGO'nun model olarak kurulması başarısız oldu, çünkü bu NGO'nun Kuzey veya Güney hukuk sistemine bağlı olması durumunda, o tarafı istenmeden tanımış anlamını taşırdı. Bunun yanında iki toplumlu projelerin Kıbrıslı Türkler açısından finans edilmesi büyük zorluklar yaşardı, çünkü KKTC'nin tanınmamasından dolayı uluslararası teşvik fonları yapılarından kopuk oluyor, AB teşvik fonlarına dolaysız baş vurularda bulunamıyorlardı. Ayrıca AB paraları Güneyde devletin *'Planning Bureau'* su tarafından işlem görmektedir. Kıbrıslı Türkler için bu usül Kıbrıslı Rumların tek başına temsil hakkına sahip olmalarını ifade ederek, bu prosedürle teşvik paralarını almaları bu talebi kabul etme anlamına geldiği için bu teşvik paraları almaktan uzak durmaktadırlar. Kıbrıslı Türk Hükümetinin Kıbrıslı Rumların Kuzeye geçmelerini kabullenilmeyecek bir prosedürle fiilen engellediği gibi, Kıbrıs Rum Hükümeti de Kıbrıslı Türkler için kabullenilmeyecek bir prosedürle Kıbrıslı Türklerin uluslararası teşvik paralarına ulaşma imkanlarını engellemiştir. Her iki taraf egemenliklerini sembolik olarak tasdik edici yapılar oluşturmaktadır.¹⁹

1996 Yazı tüm ikitoplumlu etkinliklerin tamamen durmasını getirmişti. Ağustos 1996'da bir yürüyüş korteşi ile zor kullanarak ara bölgeye giren bir Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Türk ve/veya Türk *'karşı göstericiler'* tarafından sopalarla dövülerek öldürülmüştü. Bu olay Kıbrıslı Rum tarafında büyük bir öfkeye ve yeni gösterilere yol açmıştı. Bir kaç gün sonra bir Kıbrıslı Rum, Türk bayrağını direğinden indirip yırtmaya çalışırken bir Türk tarafından kurşunla vurularak öldürülmüştü.²⁰ Bu olaylar üzerine özellikle milliyetçi grup ve partiler tarafından *'Ledra Palace'* sınır geçitinde sürekli gerçekleştirilen gösterilerle iki toplumlu grupların Kıbrıslı Rum üyelerine Ledra Palace'da gerçekleşen toplantılara katılmalarını imkansız hale getiriyordu. Aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin ara bölgeye geçmelerini durdurmak için Kıbrıslı Türk yetkililerine gerekçe oluşturmaktaydı.²¹ Kıbrıslı Türk Hükümeti tarafından bu girişimler Mart 1997 yılına kadar tamamen boykot boyutuna ulaşmış, ancak yabancı elçilikler ve Birleşmiş Milletlerinin desteği ile kaldırılabiliyordu. Kıbrıslı Türk grup üyelerinin Hükümetlerine yaptırım güçleri buna yeterli değildi. Kıbrıs Türk Hükümeti hemen Aralık 1997'de AB'nin Lüksemburg'da Türkiye'nin üyelik adaylığını

---

¹⁹ Antrenörler grubunun başarısızlıkla sonuçlanan değişik stratejilerinin analizi ile ilgili bak *Wolleh*, 2001, S. 33 – 38. Ayrıca *Wolleh*, 2002 Kapitel 8.2 „Strategien der Quasi-Institutionalisierung der Conflict Resolution Trainergruppe“, 2002, S. 246 – 252 (Bölüm 8.2 „Conflict Resolution Antrenörler Grubunun fiilen kurumsallaşmasının stratejileri“).

²⁰ Ağustos 1996 olayları Temmuz 1974 Türkiye askeri müdahalesi sonrası en şiddetli olaylardı. Bak Amnesty International yıllık raporu 1997, Frankfurt a. M., 1997, S. 564 - 566.

²¹ Güvenlik Konseyi S/1996/1062 kararında her iki taraf ikitoplumlu etkinlikleri engellemekle eleştirildi.

red etmesini gerekçe göstererek Lekoşa'da tüm iki toplumlu etkinlikleri yeniden durdurmuştu. Bu engelleme Aralık 1999 AB Helsinki zirvesine kadar sürecekti. Kıbrıslı Türklerin geçmesi yasaklanmayan ara bölgede iki toplumlu Pile Köyü'nün bulunması ile buluşmaların gerçekleşmesinin mümkün olabileceği bir yerin mevcut olmasına rağmen, bu ikinci engellemeler süreci Antrenörler Grubunun ve yukarıda sayılan çoğu grup ve girişimlerin fiilen dağılmasına yol açmıştı. Az sayıdaki çok aktif Antrenörler Grubu üyeleri, iki toplumlu etkinlikleri, özellikle gençlik alanında bu şartlara rağmen Ledra Palace'tan Pile'ye taşınmayı ve sürdürmeyi başarmışlardı. Ancak burda da Kıbrıslı Türk otoritesinin buluşmaların gelişmesiyle Pile'ye geçme imkanlarını kısıtladığı izlenilmektedir. Gençlik grupları sayısının artması ile Kıbrıslı Türk idarisinin Kıbrıslı Türk gençlerinin serbest dolaşım hakkını nasıl kısıtladığını, bir yurt dışı iki toplumlu buluşmaya gitmek üzere KKTC'den ayrılmak isterken engellenmelerinde görmek mümkündür.

Serbest dolaşım hakkı sorunu sadece Antrenörler Grubu'na bağlı çalışan Hemşehriler Grupları'nda değil, geçmişin ve bugünün bir çok başka girişimleri için de geçerlidir. Mesela L.W. Doob'un 80'li yıllarda yüksek kademeli şahsiyetlerden oluşan Doob Grubu ortak projelerini hayata geçirmek istediği zaman vaz geçmek zorunda kalmıştı.²² Aynı şey 1989 yılında kurulan ve ilk toplantılardan sonra Kıbrıslı Türk üyelerine geçiş izini verilmeyen *Citizens for Democracy and Federation in Cyprus* girişimi için de geçerlidir.²³

Yukarıda aktarılan iki toplumlu gelişme sadece Birleşmiş Milletlerin, Cyprus Fulbright Commission'nın, ABD Elçiliği'nin ve başka elçiliklerin desteği ile mümkün olmuştu. Aynı şekilde 1993 yılında Westminster Foundation'nın gerçekleştirdiği bir etkinlik sonrası iki toplumlu Westminster Grubu kurulabilmişti, çünkü katılımcıları British High Commission odalarında buluşup, onun tarafından destekleniyordu.

Küçük NGO'ların hareket özgürlüklerini güvenceye alma imkanları Kıbrısta oldukça sınırlıdır. Finansmanına sahip olanlar bundan dolayı ilişkilerini yurt dışına kaydırıyorlar. 1997 Yılında C. G. Lordos ve V. Çelik' e dayanan Kıbrıslı Türk ve Rum işadamları girişimi oluşmuştu. Atina, İstanbul ve Brüksel'deki (tümü 1997 yılında) buluşmalarda iki proje kataloğu tartışılmıştı.²⁴

²² Bak Doob, L.W., A Cyprus workshop: an exercise in intervention methodology, *The Journal of Social Psychology* 94, 1974, S. 161 - 178. Doob, L.W., A Cyprus Workshop: intervention methodology during a continuing crisis, *Journal of Social Psychology* 98, 1976, S. 143 - 44.

²³ Bu grupların tarihçesinin analizi için bak Hadjipavlou-Trigeorgis, Maria, Unofficial Intercommunal Contacts and their Contribution to Peacebuilding in Conflict Societies: The Case of Cyprus, in: *The Cyprus Review*, Vol. 5, No. 2, 1993, S. 68 – 87; Ayrıca *Citizens for Democracy and Federation in Cyprus* (ed.), Views and Basic Principles.

²⁴ Bak Lordos, Constantinos G., Initiative For Peace - Twenty Proposals For An Early Start On Rapprochement Of The Two Communities Of Cyprus, Nicosia, 1997. Bak. Çelik, Verdat, In Economic Cooperation Lies Mutual Benefit, Brussels, November 13-14, 1997.

Grup Richard Holbrooke'un katılımıyla ve Brüksel'in yanında Oslo (Temmuz 1998) ve İstanbul (Aralık 1998) buluşmalarını organize etmesiyle, uluslararası dikkatleri üzerine çekebilmişti. Grubun Lefkoşa'da devam eden buluşmaları Peace Research Institute Oslo (PRIO) temsilciliği tarafından destek görmektedir. Grupta tartışılan proje katalokları ile ilgili geniş hemfikirliliğe rağmen tanınma sorunundan dolayı hayata geçirilmesinde anlaşmaya varmaları mümkün olmadı. Genelleştirilerek söylenebilir ki, Kıbrıslı Rum işadamı C. Lordos tarafından yapılan öneriler gayri resmi işbirliği yönündeyken, Kıbrıslı Türk işadamı V. Çelik'in proje önerileri Ticaret Odaları gibi var olan kurumların Kuzey ve Güney arası resmi işbirliğini amaçlamaktadır.²⁵

Yurt dışında buluşmalar şeklinde çalışan bir başka girişim, Cyprus Fulbright Commission tarafından finanse edilen ABD'de Kıbrıslı gençlerin yazlık kamplarında (*Seeds of Peace*).²⁶ 1997 Yılından beri her yıl iki, üç kamp şeklinde gerçekleşen buluşmalarda gençlerle, bir bölümü eski Antrenörler Grubu üyelerinden oluşan grup ilgilenmekte ve Conflict Resolution iletişim - teknikleri konusunda eğitilmektedirler. Kıbrıs'a döndükten sonra bu gruplar mümkün olduğu kadar sürekli şekilde Pile Köyü'nde buluşmaktadırlar. Bu gençlik gruplarının etkinlikleri özellikle 2000 yılından bu yana artmıştır.²⁷ Aynı şekilde sol partilere yakın gençlik örgütleri Kıbrıs dışında tekrar tekrar bir araya geldi ve gelmektedir.

Siyasi yaptırım gücü ve etkisi zayıf olan iki toplumlu hemşehriler gruplarına kıyasla büyük siyasi etkiye sahip olan iki toplumlu hemşehriler grupları adada az çok sürekliliğe sahip buluşmalar sağlayabilmektedir. Mesela 1989 yılından beri siyasi parti temsilcileri Slovakya Elçiliği sunuculuğuyla Ledra Palace'ta görüşmeleri sürdürmektedir. Yıllardan beri var olan iki başka girişim, genellikle sol görüşlü Kıbrıslı Türk ve Rum sendikaların buluşmaları ve Lefkoşa'nın iki idarilerinin (*municipalities*) birlikte yürüttükleri Nicosia Master Plan çerçevesindeki çalışmalarıdır.

1995 Yılından bu yana ara bölgede bir kaç sendika konferansı gerçekleştirildi. Ayrıca bir kaç çalışma grubu oluşup, bunlar çözüm sonrası gelecek federal devlet yapısı ve çalışma ve sosyal yapıyı ilgilendiren ortak standartlar konusunda bir dizi ortak çözümler geliştirip, açıklayabilmiştir. Bu örnekler Kıbrıs'ta etkin aktörlerin tekrar tekrar istemeden tanıma konseptinin mantığını aşabildiklerini göstermektedir. Katılan örgütler görüşmelerini gayri resmi olarak değerlendirmemektedir. Ayrıca Ledra Palace'ta gerçekleşen ilk konferanstan sonra buluşmalar hemen dönüşümlü prensibine dayalı olarak Kuzey ve Güney'deki sendika binalarına taşındı.

---

²⁵ Bak *Wolleh*, 1998; Ayrıca *Wolleh*, Kapitel 8.1.3.1 „Die Geschäftsleute“, 2002, S. 235 – 244 (Bölüm 8.1.3.1 „İşadamları“).

²⁶ *Ungerleider, John*, Bicomunal Youth Camps for Peace in Cyprus, *Peace Review*, 13:4, 2001, S. 583-589.

²⁷ Yeni gruplarla, amaçları ve içerikleri ile ilgili <http://www.peace-cyprus.org> internet sayfasına bak

Buna rağmen bu özgürlükler kazanılmak ve korunmak zorunda kalındı. Ayrıca burdada bu etkin örgütlerin geliştirme ve yönlendirme sınırları görünmektedir. Sendikalar arası yapılmış anlaşmalar, bir Kıbrıs sorununun çözüm *sonrası* için hazırlıklar olarak sunulmaktadır. Yapılmış olan anlaşmalar kapsamlı bir siyasi çözüm *öncesi* için geçerlilik kazansa ve bunların içeriklerine göre hareket etmeyi öngörse de, kaçınılmaz bir şekilde devletlerin belli olmayan egemenlik konumları ile çakışacak ve toplumsal aktörler hareketleri ile tarafların siyasi yönetimlerinin öngördüğünden daha ileri gitmiş olacaklardır. Bu şekilde taraflar Kuzey ve Güney'deki siyasi yönetimlerine, yapılmış olan anlaşmalarla onların görüşmelerdeki konumlarını tehlikeye sokmak istemediklerinin ve yeni siyasi motivasyonlu engelleri aşmak istediklerinin sinyali vermektedir.²⁸

Lefkoşa Master Plan'ı Kıbrıs'ta ikitoplumlu işbirliğinin en eski şeklini teşkil etmektedir. 1979 Yılından beri Lefkoşa'nın Güney ve Kuzey idarileri atıksuyun işletilmesi konusunda işbirliği yürütmektedir. Sonraları, genellikle uzmanların bir araya gelmesiyle (Mimar ve Doktorlar gibi) oluşan program genişletilmiştir. Geçmişte UNDP tarafından yönetilmiş olan ara bölgedeki buluşmalar, 1986 tarihinden bu yana UNHCR tarafından yönetilmektedir. Finansman, ABD tarafından sağlanıp UNHCR aracılığı ile iki toplumlu projelere aktarılıyordu. UNHCR Kıbrıs'taki etkinliklerini durdurmak zorunda kaldığından sonra, bu görevi 1998 yılından bu yana United Nations Organisation for Project Services (UNOPS) üstlenmiştir. UNHCR'e karşı UNOPS NGO projelerini finanse etmeye açık olup, her iki tarafta gerçekleşmiş olan geniş bir mediasyon antremanını (uzlaşım eğitimini), Güneyde bir Mediation Center'in ve bir Management Center'in kurulmasını, ayrıca İki Toplumlu Koroyu finanse etmiştir. Ayrıca Güney'de Peace Centre Cyprus tarafından gerçekleştirilmiş, karşı tarafın bakış ve perspektiflerini içeren bir araştırma projesini finanse etmiştir. Yıllık bütçesi 10 Mio. ABD-Dolları olan UNOPS'un Kıbrıs'ta kurulması ile, Kıbrıs'ta Kıbrıslı Türk NGO'larının da yararlanabileceği ve her düzeyde geniş toplumsal değiş tokuşun sağlanmasını amaçlayan bir finans yapılanması oluşmuştur. Toplumsal değiş tokuşu 2,4 Mio. Euro bütçesine sahip olan ve bu bütçenin 2002 yılının ilk yarısında dağıtılmasını ön gören European Civil Society Programı da amaçlamaktadır. Paraların aktarılması ne AB Komisyonu, ne de yukarıda belirtmiş olunan *Planning Bureau* tarafından gerçekleşmeyeceği için Kuzey'de bulunan NGO'lara havale edilebilecektir. Bu oldukça olumlu ve cesaretlendirici bir adımdır, özellikle tüm AB kaynaklarını artık sadece Kıbrıs Cumhuriyeti kurumları üzerinden aktarılmasını talep etmekten vaz geçen Kıbrıs Rum Hükümeti açısından bu böyledir.

²⁸ Yakınlaşma çalışmalarının çözüm *sonrası* için hazırlık olarak önemini burda sayılan hemşehirliler grupları da vurgulamıştır.

Özet ve geleceğe bakış

Var olan şartlar altında Kıbrıs'ta geniş çaplı barış sağlayıcı bir başlangıç için olanaklar zor ve komplikedir. Tartışılır olan tanıma sorunundan dolayı devlet ve sivil toplum kuruluşlarının dialog ve buluşmalardan öteye gidebilecek işbirlikleri hemen hemen imkansız görünmektedir. Her iki tarafın siyasi liderleri ortak bir hukusal çerçeve geliştirmede sürece iç toplumsal aktörler geniş çapta işbirliği ve değiş tokuşta bulunabilme şekilleri için hukuksal temelden yoksun kalacaktır. Varolan şartlar altında her iki sivil toplum karakteristik araçları olan sözleşme özgürlüğünden yoksun kalacaktır. Aynı zamanda sivil toplum aktörleri için gayri meşru buluşmaların olanakları da sınırlıdır. Özellikle Kuzey Kıbrıs otoritesinin iki toplumlu buluşmalara yönelik baskıcı yöntemleri dialog arzusuna sahip insanların buluşmasını engellemektedir. Kıbrıslı Türkler'in hareket özgürlükleri kısıtlanmakta, ara bölgeye geçişleri engellenmektedir. Toplumsal aktörlerin iki toplumlu buluşmaları en azından ortak projelerin planlanması için güvence altına alabilmeleri için sahip oldukları imkanlar, özellikle Kuzey'deki grup ve örgütlerin siyasi yaptırım olanaklarına bağlıdır. Sivil hakların çiğnenmesini uluslararası konu haline getirmek Kıbrıslı Türk otoritesine karşı baskının artırılması için bir olanaktır. Ancak bu makalenin yazarı siyasi baskının artırılması ile hareket özgürlüğü konusunda kalıcı ve nitelikli bir iyileşme sağlayabileceğine kuşku ile bakmaktadır. Ayrıca böyle bir adımla sadece gayriresmi buluşmalar güvence altına alınabilecektir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliğine kadar iki toplum arası görüşmelerde bir açılım veya yeniden yakınlaşma konusunda geniş bir konsept konusunda mutabakat sağlanmadığı takdirde, görünen o ki, Kıbrıs Türk Hükümeti'nin yeniden yakınlaşma etkinliklerine karşı tutumu daha da katı olacaktır. Kıbrıslı Türk liderliği bakış açısından ara bölgede şu an ki hemşehriler ilişkileri özellikle sol liberal siyasi güçleri güçlendirmektedir. Buluşmalar Kuzey'deki muhafazakar partilerine iki halk grubunun ayrılığının sürdürülmesi için kendilerine gerekli olan ve besledikleri düşman imajının temelini sarsmaktadır. Ayrıca Kıbrıslı Rumlarla ilişkiler Kuzey ve Güney arasında gittikçe büyüyen refah uçurum farkını şeffaf hale getirmektedir. Tüm bu etkenler Kıbrıslı Türk liderliği tarafından meşruiyetlerinin tehditi olarak yorumlanmaktadır.²⁹

---

²⁹ İki Hükümetin ikitoplumlu etkinliklere karşı tutumlarının ayrıntılı analizi için bak *Wolleh*, Kapitel 12.2 „Der bikommunale Prozeß aus der Sicht der Regierungen“, 2002, S. 365 – 372 (Bölüm 12.2 ‚Hükümetlerin bakış açıları ile ikitoplumlu süreç‘).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliği ile Kıbrıs Türk liderliğinin yeniden yakınlaşmada göreceği riskler artacaktır, çünkü bu durumda hukuken kuzey bölge insanları da AB üyesi olacaktır. Böylece Kuzey'de yaşayan Kıbrıslı Türkler'e kendilerini Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşları olarak kabul ederler ve Güneyde Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportuna baş vurabilirlerse Avrupa'ya yasal ve dolaysız bir yol açılmış olacaktır. Kıbrıslı Türkler için Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportuna ulaşma imkanı bugünden mümkündür, ancak bu adımı atma eğilimi, bununla birlikte bir AB vatandaşı imtiyazlarına ve haklarına ulaşma imkanıyla artacaktır. Sadece böyle bir gelişmenin önüne geçmek için Kıbrıs Türk Hükümeti iki toplumlu etkinlikler için ilişki kurma ve ilişki sürdürme girişimlerine yönelik engelleme çabalarını artıracığı açıktır.

Kıbrıs'ın AB üyeliğine kadar kalan zaman yapıcı bir şekilde nasıl kullanılabilir ve Kıbrıslı Türk liderliği için yeniden yakınlaşma etkinliklerini olumlu bir gelişme olarak değerlendirebilmesi için ne gibi tahriklerde bulunabilir? Kıbrıs Rum Hükümeti'nin bir stratejisi, istenmeden tanıma konseptine kamuoyunda kararlı bir şekilde karşı çıkması ve böylece kendi toplumsal aktörlerinin önündeki engelleri aşması olabilir. Buna yönelik şunlar sayılabilir:

- Hukusal tanıma anlamına gelmeyen kurumsal işbirliğinin kabullenilmesi (örneğin öğrenci ziyaretleri, mübadele).
- Kuzey ve Güney arasında örgütlerin hukuksal bağlayıcı bir işbirliğini mümkün kılacak yasal bir çerçevenin oluşturulması. Bu ekonomik ambargonun kaldırılması anlamını taşımak zorunda değildir. Bu daha fazla Non-Profit- Sektöründe kurumsal işbirliğini olanaklı kılmak için ilk adımı oluşturabilir.
- Kıbrıslı Türk aktörlerinin uluslararası ve Kıbrıs Cumhuriyeti para kaynaklarına Kıbrıs Cumhuriyetini dolaylı tanımak zorunda kalmadan ulaşmasını sağlayacak tarafsız finansman mekanizmalarının oluşturulması. Bu ılımlı, barışmayı amaçlayan Kıbrıslı Türk örgütlerine hainler suçlaması ile karşı karşıya kalmadan kapasitelerini geliştirme imkanını sunacaktır.

Bu adımların atılması Kıbrıslı Rum Hükümeti tarafının Kıbrıs Türk toplumuna yönelik geniş anlamli politika değişikliği anlamını taşır, çünkü Kuzeyin izolasyonu politikasından vazgeçmeyi içermektedir. Aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti statüsüne tehlike teşkil etmeyen şeylerdir bunlar. Özellikle Kuzey'de ulusal şovenist çevrelerin böyle bir gelişmeyi dolaylı tanınmanın bir şekli olarak değerlendireceği ve resmi tanınma yolunda bir başarı olarak açıklayacaklarının beklendiği için, bunun hayata geçirilmesi için Kıbrıslı Rum yönetimi ve toplumu büyük ölçüde kendini aşmasını gerektirmektedir. Kıbrıs Rum Hükümeti alışlagelmiş yakınlaşma buluşmalar konsepti ötesinde ancak böyle bir dönüşümle, Kuzey'de muhafazakar politik güçler ve muhafazakar

düşünen insanlar içinde ilginç olabilecek, Kıbrıs Türk Toplumu ile yeni bir düzeyde ilişkiler geliştirebilir, çünkü bu düzey insanlar ve kurumlar arasında sembolik olarak ve kısmen hukusal eşitliği vurgular. Aynı zamanda politikada böyle bir değişim Kuzey ve Güney'de bugüne kadar her hangi iki toplumlu etkinliklerde yer almamış olan katmanlara ve kurumlara birbirleri ile ilişki kurma ve değiş tokuşta bulunma imkanını sunacaktır.

Şu ana kadarki yeniden yaklaşma etkinlikleri iki halk grubunun anlaşmasına katkı sağlamıştır. Kendi aralarındaki aktif kişilerin anlayışlarını temelden değiştirmiş ve barış içinde birleşik bir Kıbrısın sembolü haline gelmişlerdir. Buna rağmen güncel olarak sadece kendi iç dinamikleri ile aşamayacakları yapısal engellerle karşı karşıyadırlar. Ara bölgeye geçme şartları zaman zaman iyileşse bile, Kuzey ve Güney'de gayri resmi buluşma şekillerine hazır olan insanlar potansiyeli oldukça aşılmış durumdadır.

Geniş toplumsal güven oluşturuca önlemlerin önünde bulunan engelleri kaldırmak ve daimi gelişmesini sağlamak, birleşik bir Kıbrıs isteyen politik güçlerin elindedir ve bu makalenin yazarına göre, sorumluluğundadırda.

Πηροφορίες για το συγγραφέα

Oliver Wolleh

Δρ. φιλ. Γεννήθηκε το 1965. Ερευνητής-συνεργάτης στο “Berghof Research Center for Constructive Conflict Management”, Βερολίνο και διδάσκων επισκέπτης στην Ανώτατη Σχολή Alice Salomon, θέμα “ διαχείριση συγκρούσεων” (conflict management). Κύρια θέματα: Κοινωνική επεξεργασία εθνοπολιτικών διενέξεων, Νότιος Καύκασος, Κύπρος.

Διεύθυνση:

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
Altensteinstr. 48a
14195 Berlin
Γερμανία.
E-Mail: oliver.wolleh@berghof-center.org
<http://www.berghof-center.org>

Yazarla ilgili bilgiler

Oliver Wolleh

Felsefe Doktoru. 1965 doğumlu; Berlin, Berghof Çatışmalarla İlgili Yapıcı Çalışmalar Araştırma Merkezine bağlı araştırmacı ve Alice – Salomon Yüksek Okulunda ‘Çatışma yönetimi’ konusunda misafir doçent. Ağırılık alanı: Güney Kafkasya ve Kıbrıs’ta etnopolitik çatışmalarla ilgili sivil çalışmalar.

Adres:

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
Altensteinstr. 48a,
14195 Berlin.
E-Mail: oliver.wolleh@berghof-center.org
<http://www.berghof-center.org>

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management

Το κέντρο ερευνών Berghof συστάθηκε το 1993 σαν μέρος του κοινωφελούς Ιδρύματος Berghof για Έρευνα Διενέξεων Ε.Π.Ε., Μόναχο (Berghof Stiftung für Konfliktforschung GmbH). Οι εργασίες του κέντρου στοχεύουν στην έρευνα επικοινωνιακών διαδικασιών και μοντέλων για την επεξεργασία εθνοπολιτικών και κοινωνικο-πολιτιστικών διενέξεων όπως και την επιστημονική παρακολούθηση και υποστήριξη της εφαρμογής τους στην πράξη.

Τα πορίσματα των ερευνών δημοσιεύονται στις σειρές των Εκθέσεων Berghof (Berghof-Reports), στα έγγραφα βασικών ιδεών Berghof (Berghof Arbeitspapiere) και στη σειρά Μετασχηματισμός Διενέξεων (Konflikttransformation) του εκδοτικού οίκου LiT.Εξάλλου το κέντρο εκδίδει το εγχειρίδιο Berghof Μετασχηματισμός Διενέξεων (Berghof Handbook for Conflict Transformation).

Διεύθυνση:

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
Altensteinstr. 48A
D - 14195 Berlin
Γερμανία
info@berghof-center.org
<http://www.berghof-center.org>

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management

Berghof Research Center 1993 yılında kamuyararlı Berghof Research vakfı limited ltd. tarafından kuruldu. Araştırma merkezinin çalışmaları etnopolitik ve sosyo-kültürel çatışmaların işlenmesi için yapıcı yöntemler ve modeller araştırma ve bunların pratikte uygulanmasını bilimsel olarak denetlenmesi ve desteklenmesi yönündedir.

Araştırma sonuçları Berghof-Reports dizilerinde, Berghof Çalışma Belgeleri ve LiT Yayınevi'nin Conflicttransformation kitap dizisinde yayınlanmaktadır. Center ayrıca Berghof Handbook for Conflict Transformation kitabını yayınlamaktadır.

Kontakt:

Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
Altensteinstr. 48 A
D - 14195 Berlin
info@berghof-center.org
<http://www.berghof-center.org>